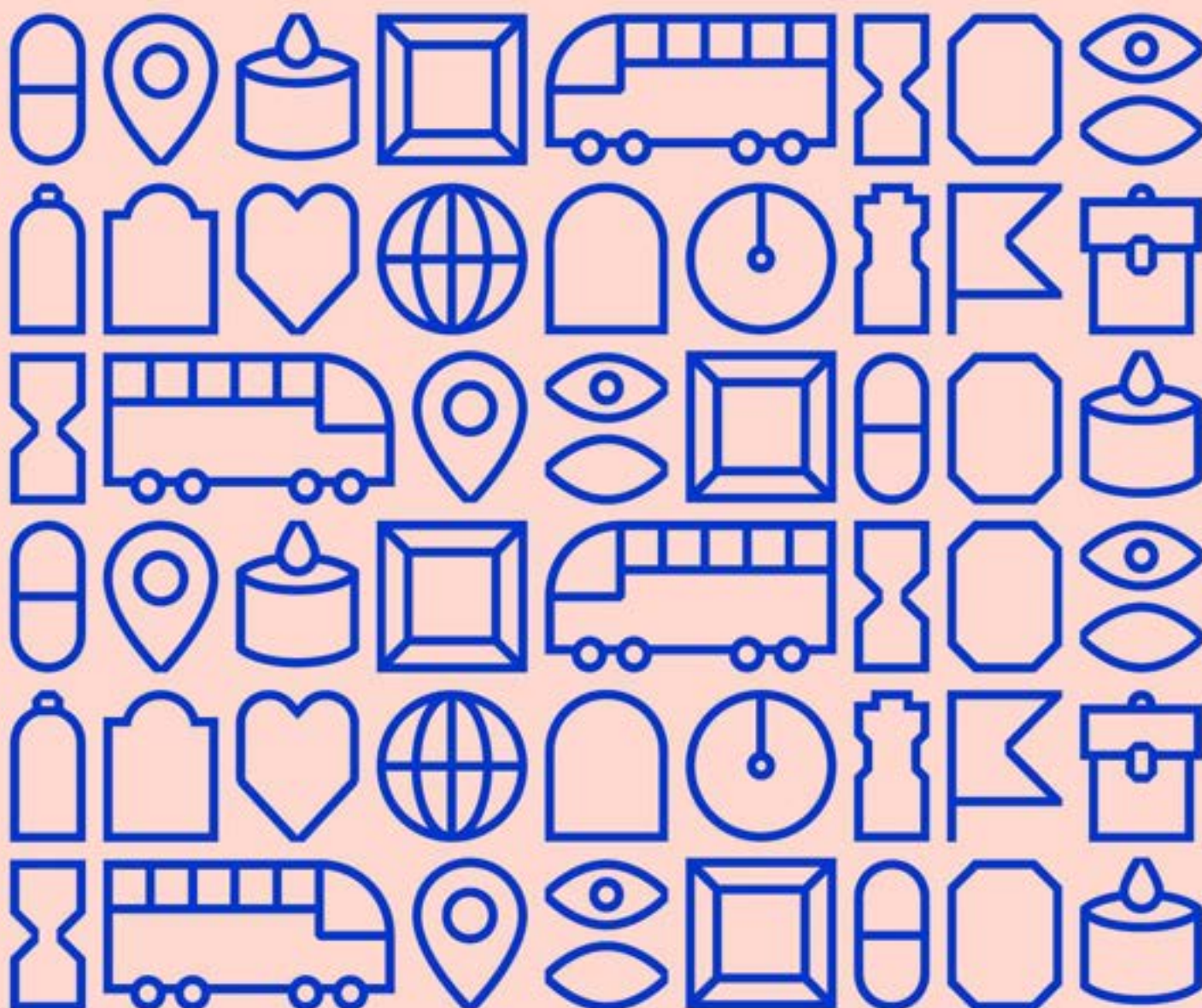

A Hősök temploma és Hősök sírkertje, valamint a pesti zsidónegyed

19-20. SZÁZAD

Nemzeti Emlékezetpedagógiai
Program

A Hősök temploma és Hősök sírkertje, valamint a pesti zsidónegyed

19-20. SZÁZAD

„Jöjj el, lásd meg, éld át!”

BUDAPEST, 2024

Tartalom

1. Bevezető.....	2
2. Előkészítő óravázlat	3
3. Helyszíni feladatok.....	13
a. Nyomkeresés	15
b. Képes krónika	17
c. Helyszíni kvíz / Tudáspróba.....	20
d. Drámapedagógia.....	24
4. Tanórai utófeldolgozás	31
5. Forrásjegyzék	35
6. Melléklet.....	36
Helyszíni feladatok	36
Nyomkeresés	36
Képes krónika	40
Helyszíni kvíz / Tudáspróba.....	44
Drámapedagógia	48
Tanórai utófeldolgozás.....	54

1. Bevezető

A Hősök temploma és a sírkert a magyarországi zsidóság tragédiáinak emlékhelye: az I. világháborúban elesettek emlékműve és a holokauszt borzalmainak mementója. Ugyanakkor az emlékhely a Dohány utcai zsinagóga épületegyüttesének része, ezért az emlékezetpedagógiai programba azt is, sőt az egész pesti (erzsébetvárosi) zsidónegyedet belefoglaltuk.

A program megvalósítása során a helyszín két sajátosságát is figyelembe kell venni. A Dohány utcai zsinagóga kiemelten védett hely, szigorú beléptetéssel. A feladatokat tehát vagy belépés előtt kinn az utcán, vagy belépés után a komplexumon belül lehet elvégezni. Ezért itt megkettőztük a Nyomkeresést: az 1. a zsidónegyed emlékeit fedeztetni fel, a 2. a zsinagógán belülieket. A Képes krónika egyszerűbb, A) változata négy, a zsinagógán belüli helyszínt tartalmaz, és csak a mélyebb, B) változatban van külső helyszín.

A másik fontos tudnivaló, hogy mindkét zsinagóga működő templom, a sírkert pedig valódi temető, ezért ennek megfelelően kell viselkedni. Kérjük, hogy a Drámajáték feladatot ezért semmiképpen ne itt, hanem egy közeli parkban vagy otthon, az osztályteremben mutassák be. A Drámajáték jellege is némileg eltér a megszokottól. Nem színpadias jeleneteket kell előadni, hanem morális dilemmákat párbeszédeseen feldolgozni. A dilemmák szereplő mind valós személyek, maga az alaphelyzet is történelmi, a konkrét jelenet azonban természetesen a diákok fantáziájára van bízva. A téma érzékenysége miatt a Mémkészítést kihagytuk a csomagból.

Mindenképpen ajánljuk, és a Tudáspróba néhány kérdéséhez szükséges is a zsinagógán belül a Zsidó Múzeum kiállítótermét meglátogatni. Igény esetén múzeumpedagógiai foglalkozás is kérhető *A szabadság ünnepe: a Peszah titkai* címmel. A tárgyakon látható illusztrációk felfedezése során ismerkedhetnek meg a diákok a Peszah ünnepének történetével, a hozzá kapcsolódó szokásokkal és sok más érdekességgel. Foglalkoztató füzet is kapcsolódik hozzá.

Kapcsolat:www.milev.hu

tzs@milev.hu (Toronyi Zsuzsanna igazgató)

2. Előkészítő óravázlat

A történelmi emlékhely neve: A Hősök temploma és a Hősök sírkertje, valamint a pesti zsidónegyed.

Ajánlott korosztály és történelmi korszak: 11. évfolyam; *A nemzeti és nemzetiségi kérdés, a cigányság helyzete* vagy *A holokauszt* kerettantervi témák.

Ajánlott időtartam: előkészítés: 1-2 tanóra; feladatok a helyszínen: 3-5 óra; lezárás: 1 tanóra.

Munkamódszer és segédanyag: tanári előadás ppt prezentációval; tanári ismétlő kérdések; helyszíni csoportos és egyéni feladatok; egyéni ellenőrző feladatok.

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
A Hősök temploma a Dohány utcai zsinagógával <ul style="list-style-type: none"> A Hősök temploma és a sírkert nemzeti tragédiák emlékhelye: I. világháború és holokauszt. A Dohány utcai épületegyüttes a magyar zsidóság történetének lenyomata a 19-20. században, a zsidónegyed leghíresebb épületegyüttese.		1. dia: A Dohány utcai épületegyüttes ma
A zsidónegyed 1823 <ul style="list-style-type: none"> 18-19. század: Pest fejlődése, országos vásárok idegen kereskedők csak a városfalon (Kiskörúton) kívül tartózkodhatnak zsidók letelepedése a Király utca környékén II. József rendelete után letelepedhetnek a városokban is, később ingatlant is szerezhetnek (1840) zsidónegyed kiépülése: zsinagóga, iskola, kórház, rituális fürdő, kóser boltok	Mi volt egy középkori város legfőbb külső jegye, egyben kiváltsága és joga is? Minek a helyén húzódik sok város körútja? Hogyan közlekedtek a 19. századig Buda és Pest között? Milyen korlátozások sújtották a zsidókat a középkorban és kora újkorban? Milyen közösségi létesítményeket építhetett a zsidóság?	2. dia: Pest térképe, 1823
1903 <ul style="list-style-type: none"> 1873. Budapest egyesítése, kerületek kialakítása: Erzsébetváros levá-	Mikor és hogyan jött létre Budapest?	3. dia: Pest térképe, 1903

<p>lasztása a Terézvárosról (határ a Király utca, elnevezés Erzsébet királynéről)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wesselényi utca megnyitása és kivezetése a Kiskörútra • „Zsidónegyed”: a korban nem nevezték így, sok zsidó lakott itt – bár a budapesti zsidóságnak csak kisebb része. • Nagy népsűrűség, szűk utcák, magas bérházak. • Már akkor is „bulinegyed”: szórakozóhelyek, boltok, kocsmák.	<p>Hogyan változott a közlekedés Buda és Pest között?</p> <p>Milyen utcaserkezetet alakítottak ki?</p> <p>Mely épületek jelzik, hogy kiépült a zsidónegyed?</p>	
<p>Az Orczy-ház</p> <ul style="list-style-type: none"> • Orczy József báró építtette még a 18. század közepén. • Eredetileg a pesti vásárra érkező zsidó kereskedőknek szolgált szállásul és raktárak voltak itt. • Később hatalmas bérház lett, emletréépítéssel. • Szinte egy komplett zsidó kisváros, udvarában még zsinagóga is működött. • A két világháború között lebontották: a terv egy új sugárút volt a Kiskörúttól a Városligetig, de nem épült meg (ma Madách-házak).	<p>Milyen volt egy nagyvárosi bérház szerkezete?</p>	<p>4. dia: Az Orczy-ház 1900 körül</p>
<p>A zsinagóga háromszög A három zsinagóga</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budapest lakossága a dualizmus korában elérte az egymillió főt, kb. az ötöde zsidó • polgárosulás, vagyonos zsidó középosztály kialakulása • igény a reprezentatív épületekre	<p>Mikor kapták meg a zsidók a polgári egyenjogúságot?</p> <p>Mikor vált a zsidó vallás egyenjogúvá a keresztény felekezetekkel?</p> <p>Hogyan nevezzük az egyenjogúsítás és hogyan a kulturális-nyelvi hasonulás folyamatát?</p>	<p>5. dia: A Dohány, a Rumbach és a Kazinczy utcai zsinagóga Google-térképen</p>
<p>A zsidó egyházszakadás</p> <ul style="list-style-type: none"> • az emancipáció folyamán igény lett a zsidó egyház megszervezésére és modernizációjára	<p>Hol állt a zsidóság egyetlen temploma (szentélye)?</p> <p>Miben különböznek ettől a zsinagógák?</p>	<p>6. dia: Két képeslap az ortodox és a neológ irányzat szemléltetésére</p>

<ul style="list-style-type: none"> • az erre összehívott kongresszuson (1868–69) azonban szakadás: neológ és ortodox irányzat • neológia (újító irányzat): polgári (többséghez hasonló) öltözék és hajviselet; magyar istentiszteleti nyelv; zsinagógában orgona, tóraolvasó asztal elöl = asszimiláció • ortodoxia (hagyományőrző irányzat): hagyományos öltözék, szakáll, pajesz; héber istentiszteleti nyelv; zsinagógában tóraolvasó asztal közepén = különállás megőrzése	<p>Milyen zsidó vallási előírásokat ismertek (öltözködés, étkezés, pihenőnap, istentisztelet stb.)?</p>	
<p>A Dohány utcai zsinagóga</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1859. Ludwig Förster bécsi építész tervei alapján (a bécsi zsinagógát is ő tervezte), Feszl Frigyes építette • Historizmus (történelmi stílusok fellelevenítése): mór stílus (keleties hatás, pl. hagymakupolák). • Homlokzata Jeruzsálem felé néz, ezért nem párhuzamos az utcával. • Homlokzatán héber felirat: „És készítsenek számomra szentélyt, hogy közöttük lakozzam”. • A világon a 2. legnagyobb zsinagóga (a legnagyobb New York-ban van), Európában az 1. (bár az amszterdami ugyanekkora).	<p>Milyen stílusban épültek a dualizmuskori Budapest középületei?</p>	<p>7. dia: A Dohány utcai zsinagóga 1900 körül</p>
<ul style="list-style-type: none"> • a neológ közösség zsinagógája • bazilika (keresztény templom) szerkezet: három hajó • földszint: férfiak, karzat: nők • elöl „szentély” (szintén a keresztény templomhoz hasonlóan) • benne tóraszekrény, felette az Isten neve (יהוה, JHVH), mögötte orgona • előtte tóraolvasó asztal • két oldalt tartóoszlopra tekeredve két szószék • a bejáratnál jobbra Jahrzeit-tábla: az elhunytak halálzási évfordulóit	<p>Milyen szerkezetű egy keresztény templom? Mi van elöl a szentélyrészben? Mi az a szószék? Milyen hangszer található a nagyobb templomokban?</p>	<p>8. dia: A Dohány utcai zsinagóga belső tere ma</p>

<p>A Rumbach utcai zsinagóga</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1873. Ott Wagner bécsi építész tervei alapján • szintén mór stílusú, pl. minaret-szerű tornyok	<p>Milyen keleties elemeket, motívumokat láttok az épület homlokzatán?</p>	<p>9. dia: A Rumbach utcai zsinagóga kívülről ma</p>
<ul style="list-style-type: none"> • ez is a neológ közösségé, de hagyományosabb kialakítású • centrális szerkezetű kupola • bejárattal szemben tóraszekrény • tóraolvasó asztal közepén: közösség körbeveszi a rabbit	<p>Miben különbözik a belső tér a Dohány utcai zsinagógaétól?</p>	<p>10. dia: A Rumbach utcai zsinagóga belülről 1900 körül és ma</p>
<p>A Kazinczy utcai zsinagóga</p> <ul style="list-style-type: none"> • az ortodox közösség zsinagógája • 1913. Löffler Sándor és Béla tervei alapján • szecessziós stílus, magyar népi motívumok • a szűk telek miatt teraszos kiképzésű a homlokzat • a homlokzaton héber felirat: „Milyen félelmet keltő ez a hely: nem más ez, mint Isten háza és ez az ég kapuja”	<p>Mi jellemző a szecessziós stílusra?</p>	<p>11. dia: A Kazinczy utcai zsinagóga a 20. század elején és ma</p>
<ul style="list-style-type: none"> • szintén centrális szerkezetű • bejárattal szemben tóraszekrény • tóraolvasó asztal közepén: közösség körbeveszi a rabbit • magyar népi motívumok: tulipán és rózsza minták, erdélyi stílusú fafaragványok, Zsolnay kerámia	<p>A zsinagógaépítészet mely eddig megismert elemeit ismeritek fel a képen? Milyen a belső tér díszítése?</p>	<p>12. dia: A Kazinczy utcai zsinagóga belülről ma</p>
<p>A Hősök temploma A zsinagóga építése</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millennium: Wesselényi utca kivezetése a Kiskörútra, a Nagyzsinagóga melletti házak lebontása • I. világháború, tanácsköztársaság, ellenforradalom: antiszemitizmus felerősödése • megemlékezés a világháború zsidó hősi halottairól, egyben a hazafiság bizonyítása	<p>Hogyan hatott a tanácsköztársaság és az ellenforradalom a magyar zsidóságra? Milyen antiszemita vádak fogalmazódtak meg az I. világháború után?</p>	<p>13. dia: A Hősök templomának felszentelése 1931-ben</p>

<ul style="list-style-type: none"> • terv: park, benne hatalmas emlékmű, központi eleme egy női alak = Debóra (bibliai próféta), egyben Hungária (Magyarország megszemélyesítője)		
<ul style="list-style-type: none"> • végül helyette Zsidó Múzeum épülete (illeszkedik a Nagyzinagóghoz), Hősök temploma, köztük árkádsor, mögötte pedig a Goldmark terem (színház- és koncertterem) a Hitközség épületében • 1931. Vágó László tervei alapján • egyszerű, letisztult forma, négyszögletes, kupolás épület • bejárata felett héber felirat: „Jaj, hogy a hősök elhullottak a harcban”	Miben hagyományos és miben modern a Hősök temploma kinézete? Vajon miért lehetett fontos a korabeli zsidóságnak, hogy az épületegyüttest egy nyitott árkádsor veszi körül?	14. dia: A Hősök temploma 1931-ben
A Goldmark terem <ul style="list-style-type: none"> • az Izraelita Hitközség épületének bővítése • színház- és koncertterem • a zsidótörvények után sok művész csak itt léphetett fel • az épület falán a 12 zsidó törzs jelképe	Melyik lehet a királyi családot is adó Júda törzs jelképe?	15. dia: Operaelőadás a Goldmark teremben a II. világháború idején, az épület falán a zsidó törzsek jelképei
Herzl Tivadar és a cionizmus (1860-1904) <ul style="list-style-type: none"> • a Nagyzinagóga melletti házban született (helyén ma a Múzeum), később Bécsbe költöztek, németül írt • az antiszemitizmusra válaszul fogalmazta meg a cionizmus gondolatát • zsidó nacionalizmus: a zsidóság nem vallás, hanem nép, és mint ilyenek, államalkotási joga van • Cionista Világszervezet megalapítása • zsidó bevándorlás kezdete az oszmán fennhatóságú Palesztinába	Minek tekintették a zsidóságot az asszimiláció hívei? Miért nem fogadták el ezt sem az ortodox zsidók, sem az antiszemiták? Hol volt az ókori Izrael? Mi történt később a zsidósággal?	16. dia: Herzl Tivadar portréja és Kolodkó Mihály miniszobra róla
A holokauszt A zsidótörvényektől a deportálásokig <ul style="list-style-type: none"> • 1938-41. zsidótörvények	Mik voltak a zsidótörvények? Mit és milyen alapon tiltottak meg?	17. dia: A magyar országgyűlés 1938-ban

<ul style="list-style-type: none"> • 1941-44. munkaszolgálat • 1944. április-július: gettósítás és deportálások	<p>Mi volt a munkaszolgálat? Milyen megkülönböztető jelzés viselésére kötelezték a zsidókat? Mi volt a gettósítás? Hol és hogyan zajlott? Mikor és hogyan zajlottak a deportálások? Mi történt a deportáltakkal Auschwitzban?</p>	<p>(Darányi Kálmán beszél), munkaszolgálatosok Újvidéken 1941-ben, a zalaegerszegi gettó bejárata 1944-ben, Jákob Jiszráel (Zril) és Zélig (Zeilek) Auschwitzban</p>
<p>A budapesti gettó</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1944. október 15.: sikertelen kiugrási kísérlet, nyilas-hungarista hatalomátvétel • budapesti gettó felállítása • fala a bérházak belső udvarán • 70 ezer embert zsúfoltak be • élelmezés és orvosi ellátás megoldatlan, elhagyni tilos • egyik bejárata a Dohány utcai zsinagógánál • működtetésére Zsidó Tanács, vezetői korábbi zsidó vezetők, mégpedig: • elnök: Stern Samu üzletember, a neológ egyházközégek vezetője, elnökhelyettes: Stöckerl Lajos gyáros, műszaki osztályvezető: Domonkos Miksa százados, utóbbinak különösen nagy szerepe volt a nyilas vérengzések megakadályozásában	<p>Hogyan próbált meg Magyarország kilépni a világháborúból? Kik voltak a nyilasok? Milyen további zsidóellenes intézkedések történtek?</p>	<p>18. dia: A budapesti gettó térképe</p>
<p>A sírkert</p> <ul style="list-style-type: none"> • a gettóból a halottakat is tilos volt kivinni • temetés a zsinagóga udvarán és a Klauzál téren • 2281 halott, fele névtelen • a zsidó hagyomány szerint a temető nem a zsinagóga mellett van • szintén hagyomány, hogy a sírokat nem szabad áthelyezni, ezért itt maradtak	<p>A zsidóknál a keresztény szokásokkal ellentétben nem szokás virágot helyezni a sírokra. Hanem mit?</p>	<p>19. dia: Halottak a zsinagóga kertjében (1945), az eltemetett halottak (1945), a sírkert ma</p>

<p>A vészkorszak emlékezete A Wallenberg emlékkert</p> <ul style="list-style-type: none"> • a Dohány utcai zsinagóga mögötti kert • a Hősök temploma falán Szenes Hanna emléktábla (kivándorolt Palesztinába, brit hadsereg kiképezte, ejtőernyővel Szerbiába, Magyarországra ment fegyveres ellenállás szervezése céljával, elfogták, a hadbíróóság elítélte és kivégezték) • Emanuel-fa: Tony Curtis magyar zsidó származású amerikai színész alapítványa, édesapja emlékére, fa levelein elhunytak nevei • a kert végében a gettó felszabadulásának emlékműve: gettófal darabját idézi fel szögesdróttal	<p>Milyen fáról mintázták az emlékművet? Vajon miért?</p>	<p>20. dia: A Wallenberg emlékkert, benne az Emanuel-fa, illetve az embermentők emlékkövei</p>
<ul style="list-style-type: none"> • embermentők emlékköve: nevek felvésve • Raoul Wallenberg: svéd diplomata, menleveleket állított ki zsidóknak, gettó lakóinak élelmezése, háború végén a szovjetek elhurcolták és börtönben halt meg • Giorgio Perlasca: olasz fasisztaként harcolt a spanyol polgárháborúban, utána üzletember volt Budapesten, Olaszország átállása után internálták, spanyol követ kiszabadította, bekapcsolódott a zsidómentésbe, spanyol követ menekülése után folytatta, szovjetek elől elmenekült • Apor Vilmos: győri püspök, tiltakozott az antiszemitizmus ellen, zsidókat bújtatott és vatikáni menleveleket szerzett, háború végén nőket bújtatott a szovjet katonák elől, a szovjet katonák lelőtték • Salkaházi Sára: apáca a Szociális Testvérek rendben, zsidó nők bújtatása, a nyilasok védenecével együtt elhurcolták és a Dunába lőtték	<p>Milyen embermentőket ismeresz? Mit tudsz a tevékenységükről?</p>	<p>21. dia: Az embermentők emlékköve a Wallenberg emlékkertben, Raoul Wallenberg, Giorgio Perlasca, Apor Vilmos és Salkaházi Sára portréja</p>

<p>A gettó fala</p> <ul style="list-style-type: none"> • a gettó fala nem az utcán, hanem a házak belső udvarán állt • a Király utca 15. udvarán megmaradt • 2006-ban lebontották, de 2008-ban újjáépítették • a Dohány utcában emlékmű a gettófal megidézésével • rajta ismeretterjesztő szöveg, a gettó térképe, és kukucskálolyukakon régi fotók láthatók nevezetes épületekről	<p>Milyen híres falakat ismeresz a történelemből? Mit jelképez egy fal?</p>	<p>22. dia: A gettófal maradványa a Király utca 15. belső udvarán, a gettófal emlékműve a Dohány utcában</p>
<p>Embermentők emlékművei a zsidónegyedben</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ángel Sanz Briz: spanyol diplomata, „Budapest angyala”, védlevelet állított ki, ő szabadította ki Perlascát • Carl Lutz: svájci diplomata, védlevelet állított ki, védett házakat üzemeltetett („Üvegház”) • a szobor egy angyalt és egy földön fekvő alakot ábrázol, utóbbi bekötözve, ami egyszerre emlékeztet a sérülésekre és a zsidó imaszíjakra	<p>Milyen hangulatú a falfestmény? Milyen alakokat ábrázol az emlékmű?</p>	<p>23. dia: Angel Sanz Briz falfestménye és Carl Lutz emlékműve a Dob utcában</p>
<p>A bulinegyed és a street art A Wichmann-ház</p> <ul style="list-style-type: none"> • a rendszerváltoztatás után a bulinegyed kialakulása: kocsmák, romkocsmák, szórakozóhelyek, éttermek • az egyik első kocsmák (1987) Wichmann Tamás kenuvilágbajnoké volt • a reformkorban itt született a magyar kártya • lapjain a Tell Vilmos figurái: a cenzúra miatt nem magyar, hanem svájci szabadságharcosok • később a Teozófiai Társaság (okkult vallásfilozófiai mozgalom) székháza	<p>Milyen figurák láthatók a magyar kártya lapjain? Milyen vallási jelképeket ismeresz fel a képen?</p>	<p>24. dia: A Wichmann-ház</p>

<ul style="list-style-type: none"> • kapurácsán különböző vallási szimbólumok: uroborosz (farkába harapó kígyó), Dávid-csillag, szvasztika (indiai körforgás-szimbólum), egyiptomi ankh-kereszt (élet)		
Az évszázad mérkőzése <ul style="list-style-type: none"> • 1953. Magyarország-Anglia foci-meccs Londonban, 6:3 győzelem • a 60. évfordulóra készült a tűzfalfestmény	Mit tudsz az Aranycsapatról?	25. dia: „6:3 az évszázad mérkőzése” falfestmény
A Rubik-kocka <ul style="list-style-type: none"> • Rubik Ernő matematikus találmánya, logikai játék (1974) • eredeti neve: bűvös kocka • az egyik leghíresebb magyar találmány • Rubik Ernő 70., a Rubik-kocka 40. születésnapjára készült		26. dia: „Rubik” falfestmény
Feladatok a zsidónegyedben <i>Nyomkeresés</i> <ul style="list-style-type: none"> • Csoportokat kell alakítani. • A csoportok a zsidónegyedben, illetve a Dohány utcai zsinagóga komplexumában egy-egy térkép segítségével megkeresik az emlékműveket, és párosítják őket meghatározásokkal. <i>Képes krónika (kisfilmkészítés)</i> <ul style="list-style-type: none"> • A csoportok a téren a telefonjukkal filmfelvételeket készítenek a kiemelt helyszínekről és magukról. • Otthon ezt megvágják, zenét vágnak alá, feliratokat készítenek. • A záró órán a kisfilmeket bemutatják. • A) változat: minden csoport végigjárja a négy kiemelt helyszínt (Nagy-zsinagóga, Hősök temploma, sírkert, Wallenberg emlékkert) és kisfilmjében az egész Dohány utcai együttest bemutatja.		27. dia: A feladatok

<ul style="list-style-type: none"> • B) változat: minden csoport csak egy helyszínt kap, és azt mutatja be részletesen. • C) változat: ha nem tudnak kisfilmet készíteni, fotóznak, és abból prospektust állítanak össze. • A csoportok a megadott helyszínekből előre készülnek, hogy tudják, mit kell lefilmezni és milyen szöveget mondjanak. <p><i>Tudáspróba</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • A diákok egyénileg vagy csoportban kitöltenek egy feleletválasztós tesztet a tér nevezetességeiről. <p><i>Drámajáték</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • A csoportok a téren előadnak egy, a helyszínen játszódott történelmi jelenetet. • Az öt téma kiosztása. • A csoportok otthon készülhetnek a jelenetre szöveggel, szereposztással, kellékekkel.		
--	--	--

3. Helyszíni feladatok

Áttekintés

a. Nyomkeresés

Ennél az emlékhelynél két nyomkeresős feladatlap is van. A diákok öt csoportban megkeresik a zsidónegyedben, illetve a Dohány utcai zsinagóga épületegyüttesében a térképen bejelölt helyszíneket, és egy táblázatban párosítják a megfelelő leírásokkal.

Előkészület: Csak az öt csoportot érdemes előre beosztani, amelyek azután a többi feladatot is együtt végzik el. Természetesen lehet kevesebb csoportot is létrehozni, ebben az esetben nem minden feladatot fogunk kiosztani. Ha több, mint öt csoportot alkotunk, akkor többben azonos feladatot fognak végezni. A csoportok ideális létszáma 3-6 fő.

Segédanyag: Térképek és kitöltendő táblázatok (a tanár számára megoldások is).

A helyszínen: A csoportok önállóan mozognak és dolgoznak, egy-másfél órát érdemes rászánni. Az első feladatlapot a zsinagógába való belépés előtt, a zsidónegyedben töltsék ki, a másikat csak a beléptetés után odabenn.

Ellenőrzés: A megoldások segítségével helyben és szóban a legérdekesebb, de időhiány esetén a táblázatokat beszédve írásban is lehet.

b. Képes krónika

A diákok csoportokban a telefonjuk segítségével filmfelvételeket készítenek, amikből később, otthon pár perces kisfilmet vágnak össze. Ha ez valamiért nem lehetséges, akkor fotókat készítenek és abból otthon prospektust állítanak össze.

Előkészület: Az osztály adottságait, érdeklődését figyelembe véve el kell dönteni, hogy az A) vagy a B) változatot választjuk. Az A) változat az egyszerűbb: minden csoportnak ugyanazt a négy, megadott helyszínt kell végigjárnia, majd a kisfilmben bemutatnia. A B) változatban mindegyik csoport csak az egyik helyszínnél dolgozik, és azt mutatja be mélyebben (egy vagy két helyszín a zsinagógán kívül található!). Ebben az esetben el kell dönteni, hogy melyik csoport melyik helyszínt kapja. Ha a kisfilmkészítés nem lehetséges, akkor a C) változat, a prospektus-készítés is választható.

A feladatot a diákoknak már az előkészítő órán osszuk ki, hogy előre készülhessenek a helyszínekből vagy helyszínből, hiszen tudniuk kell, hogy pontosan mit filmezzenek le és milyen szöveget mondjanak fel.

Segédanyag: Feladatlap az A), a B) és a C) változathoz (a B) változatán mind az öt csoport feladata szerepel) és térkép.

A helyszínen: A csoportok önállóan mozognak. Az A) és a C) változat esetén érdemes az öt csoportot az öt helyszínhez külön-külön elindítani, és megbeszélni velük, hogy milyen irányban mozognak tovább a zsinagógában, hogy ne zavarják egymás munkáját. Szintén legalább egy-másfél órát vesz igénybe.

Ellenőrzés: Mivel a kisfilmeket (vagy a prospektust) otthon kell befejezni, az alkotások bemutatására már otthon, a következő tanórán kerül sor. Egyéni alkotásokról van szó, így egyéges értékelőlap nincs. A szóbeli értékelésnél érdemes figyelembe venni, hogy az alkotás mennyire szakszerű, informatív, mennyire esztétikus, humoros, illetve mennyire csapatmunka eredménye.

c. Tudáspróba

A diákok egyénileg vagy csoportjaikban megoldanak egy 25 kérdésből álló feleletválasztós tesztet az előkészítő órán és az előző feladatok készítése során szerzett ismereteik alapján.

Előkészület: Csak azt kell eldönteni, hogy a tudáspróbát egyénileg vagy az öt csoport között akarjuk lebonyolítani.

Segédanyag: Feladatlap (a tanár számára megoldások is).

A helyszínen: A kiosztott feladatlapokat a diákok kitöltik (amennyiben ezt a feladatot már digitalizálták, akkor az erre létrehozott alkalmazás segítségével online is kitölthető). Fél órát száanjunk rá.

Ellenőrzés: A megoldások segítségével helyben és szóban a legérdekesebb, de időhiány esetén a táblázatok beszédre írásban is lehet (amennyiben a feladatot már digitalizálták, akkor a megoldás kérdésenként, az idő lejártával automatikusan megjelenik, és az alkalmazás az eredményt is számolja).

d. Drámajáték

A diákok csoportokban egy-egy, a vészidőkhöz kapcsolódó eseményt, dilemmát jelenítenek meg dramatikus formában. Ennél az emlékhelynél ezért inkább szóbeli megjelenítésre lesz szükség.

Előkészület: A feladatokat a diákoknak akár már az előkészítő órán, de legkésőbb aznap, az utazás kezdetén osszuk ki, hogy készülhessenek. Döntsük el, melyik csoport melyik dilemmát kapja! Ha a feladatot előre kiadjuk, segíthetünk a csoportoknak: ellenőrizni a szövegeket, illetve elkészíteni az esetleges kellékeket (táblák, jelmezek), de utóbbi semmiképpen sem kötelező.

Segédanyag: Feladatlap az eseményekkel és a szerepekkel.

A helyszínen: A csoportok külön-külön készülnek fel. Ha alapvetően a helyszínen történnek az előkészületek, akkor a tanári segítségre itt lesz szükség. A csoportok bemutatják egymásnak az alkotásaikat, a többiek kitalálják, milyen eseményről van szó. Attól függően, hogy mennyi helybeni előkészület szükséges, fél-másfél órát vesz igénybe.

Ellenőrzés: Mindenképpen helyben és szóban is kell értékelni. Emeljük ki a történeti hűséget, a kreativitást és a csapatmunkát!

a. Nyomkeresés

1. Fedezzétek fel a zsidónegyed épületeit, szobrait és emlékműveit a térkép és a leírások segítségével!

- Alkossatok öt csoportot az előzetesen megbeszéltek szerint! Minden csoport kap egy térképet és egy kitöltendő táblázatot.
- Induljatok el a csoportotokkal különböző irányokban, és keressétek meg a térképen jelölt pontokat!
- Párosítsátok az egyes pontoknál talált épületeket, szobrokat és emlékműveket a táblázatban szereplő leírásokkal: írjátok be a táblázatba a nevüket és a helyük sorszámát!
- Jól figyeljétek meg a történelmi emlékeket, mert a későbbi feladatokban is lesz róluk szó!

A tanulói feladatlapot ld. a mellékletben.

Leírás	Megnevezés	Sorszáma
Falfestmény a zsidók ezreit megmentő „budapesti angyal” tiszteletére.	<i>Ángel Sanz Briz falfestménye</i>	8.
Történelmi focigyőzelem monumentális falfestménye.	<i>A 6:3 falfestménye</i>	6.
Teraszos kiképzésű szecessziós épület, az ortodox közösség zsinagógája.	<i>Kazinczy utcai zsinagóga</i>	2.
Az épület falán a tizenkét zsidó törzs jelképei láthatók.	<i>Zsidó Levéltár (Zsidó Hitközség)</i>	9.
A cionizmus szülőatyja a biciklijét tolja.	<i>Herz Tivadar miniszobra (Kolodkó Mihály)</i>	10.
A világ második legnagyobb zsinagógája.	<i>Dohány utcai zsinagóga</i>	11.
A magyar kártya „szülőháza”, a kapu vasrácsán különös vallási szimbólumok.	<i>Wichmann-ház (Kazinczy utca 55.)</i>	1.
A gettóra emlékeztető betonfal térképpel és a múltba néző kukucskálólukakkal.	<i>Gettó emlékfala (Dohány utca 32.)</i>	12.
Mór stílusú, ám hagyományos szerkezetű, kupolás zsinagóga.	<i>Rumbach utcai zsinagóga</i>	5.
A falból kiemelkedő angyal óvón emeli kezét az áldozat fölé.	<i>Carl Lutz emlékműve</i>	4.
Egy világhírű magyar találmányról megemlékező falfestmény.	<i>Rubik-kocka falfestménye</i>	7.

Egy bérház belső udvarán látható a gettó falának maradványa.	<i>Király utca 15.</i>	3.
--	------------------------	----

2. Fedezzétek fel a zsinagóga épületegyüttesének épületeit, szobrait és emlékműveit a térkép és a leírások segítségével!

- Alkossatok öt csoportot az előzetesen megbeszéltek szerint! Minden csoport kap egy térképet és egy kitöltendő táblázatot.
- Induljatok el a csoportotokkal különböző irányokban és keressétek meg a térképen jelölt pontokat!
- Párosítsátok az egyes pontoknál talált épületeket, szobrokat és emlékműveket a táblázatban szereplő leírásokkal: írjátok be a táblázatba a nevüket és a helyük sorszámát!
- Jól figyeljétek meg a történelmi emlékeket, mert a későbbi feladatokban is lesz róluk szó!

A tanulói feladatlapot ld. a mellékletben.

Leírás	Megnevezés	Sorszám
Tóraszekrény, előtte tóraolvasó asztal, felette örökmécses.	<i>A Nagyzsinagóga tóraszekrénye</i>	6.
A II. világháború zsidó női hőséne emléktáblája.	<i>Szenes Hanna (Chana) emléktáblája</i>	5.
2281 ismert és ismeretlen halott végső nyugvóhelye.	<i>A sírkert</i>	8.
Középkori és kora újkorai sírkövek.	<i>Budai zsidó sírkövek</i>	9.
Az embermentők talajba süllyesztett emlékköve.	<i>A Wallenberg emlékkert embermentő emlékköve</i>	2.
Tartóoszlopokra feltekeredő oldalsó szószékek.	<i>A Nagyzsinagóga oldalszószékei</i>	7.
A gettó felszabadításának emlékműve, faldarabbal és szögesdróttal.	<i>A gettó felszabadításának emlékműve</i>	3.
Az I. világháború áldozatainak emelt templom.	<i>Hősök temploma</i>	4.
Az ezüst leveleken az áldozatok nevei olvashatók.	<i>Emanuel-fa</i>	1.
Jahrzeit-tábla: az elhunytak halálozási évfordulóját jelöli.	<i>Jahrzeit-tábla</i>	10.

b. Képes krónika

A) változat

Készítsetek kisfilmet a zsinagóga épületegyüttesének legfontosabb helyszíneiről!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy térképet és egy leírást a teendőkről.
- Keressétek fel a bejelölt négy helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal rövid videókat, amelyeken ti is és az adott látványosság is látszik!
- Lehetőség szerint mondjatok is róluk néhány fontos információt, vagy éppen meséljétek a bennetek keltett benyomásról! Használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket!
- Otthon vágjátok össze a felvételeket egy pár (legfeljebb öt) perces videóvá! Vágjatok alá zenét, esetleg feliratozzátok az egyes részeket!

A feldolgozandó helyszínek:

- a Nagyzsinagóga: az épület kinézete, zsidó és nem zsidó sajátosságai
- a Hősök temploma: az épület kinézete, építésének oka, zsidó jelképei
- a sírkert: a temető története, helyének oka és különlegessége
- a Wallenberg emlékkert: a kert emlékművei, a személyek és események, amikre emlékeztetnek

B) változat

Készítsetek kisfilmet a zsinagóga és a zsidónegyed egyik fontos helyszínéről!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy térképet és egy leírást a teendőkről.
- Keressétek fel a csoportotok számára kijelölt helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal rövid videókat, amelyeken ti is és az adott látványosság is látszik!
- Lehetőség szerint mondjatok is róla néhány fontos információt, vagy éppen meséljétek a bennetek keltett benyomásról! Használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket!
- Figyeljétek arra, hogy a megadott szempontokat a videótokban dolgozzátok fel! Emellett dobjátok fel a videót érdekességekkel is!
- Otthon vágjátok össze a felvételeket egy pár (legfeljebb öt) perces videóvá! Vágjatok alá zenét, esetleg feliratozzátok az egyes részeket!

A feldolgozandó helyszínek és feldolgozásuk szempontjai:

(Itt kivételesen hat helyszínt adtunk meg. A Kazinczy, illetve a Rumbach utcai zsinagógát úgy lehet a legjobban feldolgozni, ha a diákok be is lépnek. Ha ez nem lehetséges, akkor esetleg ez a két helyszín összevonható.)

1. csoport: A Dohány utcai Nagyzsinagóga

- Milyen építészeti stílusok ismerhetők fel rajta, és melyek a főbb építészeti és díszítő-elemei?
- Mutassátok be az épület belső terének elemeit és azok vallási funkcióit!
- Miben hasonlít a klasszikus zsinagógákhoz, és miben a keresztény templomokhoz? Mi ennek a sajátos keveredésnek az oka?

2. csoport: A Hősök temploma

- Milyen építészeti stílusban épült, és melyek a főbb építészeti és díszítőelemei?
- Mutassátok be a templom belső terét és díszzeit, a különböző jelképeket!
- Miért és hogyan épült a zsinagóga? Eredetileg milyen környezetbe szánták?

3. csoport: A sírkert

- Mikor és miért létesült temető a zsinagóga kertjében?
- Miért szokatlan ez? Miért maradt mégis itt a temető?
- Keressétek meg néhány itt eltemetett ember nevét, és próbáljatok utánanézni, kik lehettek ők!

4. csoport: A Wallenberg emlékkert

- Miért és hogyan létesült az Emanuel-fa? Kiknek állít emléket?
- Kiknek és miért állít emléket a kert közepén lévő kőlap?
- Minek és miért állít emléket a kert hátsó falának emlékműve?

5. csoport: A Kazinczy utcai zsinagóga

- Milyen építészeti stílusok ismerhetők fel rajta, és melyek a főbb építészeti és díszítő-elemei?
- Mutassátok be az épület belső terének elemeit és azok vallási funkcióit!
- Kik építették, és miben mutatkozik ez meg?

6. csoport: A Rumbach utcai zsinagóga

- Milyen építészeti stílusok ismerhetők fel rajta, és melyek a főbb építészeti és díszítő-elemei?
- Mutassátok be az épület belső terének elemeit és azok vallási funkcióit!
- Kik építették, és miben mutatkozik ez meg?

C) változat

Készítsetek a zsinagóga épületegyüttesének legfontosabb helyszíneit bemutató prospektust!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy térképet és egy leírást a teendőkről.
- Keressétek fel a bejelölt négy helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal fotókat, amelyeken ti is és az adott látványosság is látszik!
- Otthon rendezzétek a fotókat két A4-es lapra, és írjatok közéjük ismeretterjesztő, ajánló, kedvcsináló rövid szövegeket! Legyen a végeredmény egy szép, nyomtatható kiadvány, amit ti is szívesen kézbe vennétek!
- A szövegek írásához használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket! Az információk mellett írjatok a személyes élményeitekről, benyomásaitokról is!

A feldolgozandó helyszínek:

- a Nagyszinagóga: az épület kinézete, zsidó és nem zsidó sajátosságai
- a Hősök temploma: az épület kinézete, építésének oka, zsidó jelképei
- a sírkert: a temető története, helyének oka és különlegessége
- a Wallenberg emlékkert: a kert emlékművei, a személyek és események, amikre emlékeztetnek

c. Helyszíni kvíz / Tudáspróba

A tanulói feladatlapot ld. a mellékletben.

Most kiderül, mire emlékeztek a bevezető órán tanultakból és a helyszínen látottakból! Válasszátok ki a helyes megoldást!

1. Miért a Dohány utca sarkán látható Herzl Tivadar miniszobra?

A) Ő kezdeményezte a Dohány utcai zsinagóga építését.	B) Itt állt a szobrász, Kolodkó Mihály lakóháza.	C) Itt állt a Cionista Szövetség székháza.	D) Itt állt Herzl szülőháza.
---	--	--	------------------------------

2. Hogyan emlegetik azt a spanyol embermentő diplomatát, akinek falfestménye a Dob utca elején látható?

A) Budapest angyala.	B) A szabadság nagykövete.	C) A csendes diplomata.	D) Budapest védőszentje.
----------------------	----------------------------	-------------------------	--------------------------

3. Kinek állít emléket a falból kinyúló angyalt és földön fekvő áldozatot megformázó emlékmű?

A) Ángel Sanz Briz	B) Angelo Rotta	C) Carl Lutz	D) Raoul Wallenberg
--------------------	-----------------	--------------	---------------------

4. Melyik zsinagógára igaz a leírás: mór stílusú, minaretszerű tornyokkal és kupolával, hagyományos elrendezésű?

A) Dohány utcai	B) Hősök temploma	C) Kazinczy utcai	D) Rumbach utcai
-----------------	-------------------	-------------------	------------------

5. Melyik zsinagógára igaz a leírás: szecessziós stílusú, teraszos kialakítású, hagyományos elrendezésű?

A) Dohány utcai	B) Hősök temploma	C) Kazinczy utcai	D) Rumbach utcai
-----------------	-------------------	-------------------	------------------

6. Melyik zsinagógára igaz a leírás: mór stílusú, de tornyai és elrendezése inkább egy keresztény bazilikát idéznek meg?

A) Dohány utcai	B) Hősök temploma	C) Kazinczy utcai	D) Rumbach utcai
-----------------	-------------------	-------------------	------------------

7. Melyik zsinagógára igaz a leírás: letisztult, modernista stílusú, kupolás, fehér épület?

A) Dohány utcai	B) Hősök temploma	C) Kazinczy utcai	D) Rumbach utcai
-----------------	-------------------	-------------------	------------------

8. Minek a szereplői láthatók a magyar kártyán?

A) Magyar népmesék	B) Bánk bán	C) Grimm-mesék	D) Tell Vilmos
--------------------	-------------	----------------	----------------

9. Hol húzódott a gettó fala?

A) Az utca középvonalán, oda építették a falat.	B) A házak utcai homlokzatán, így csak a kapukat és a kereszteződéseket kellett befalazni.	C) A házak belső udvarán, ide építettek falat, ahol szükség volt rá.	D) Nem volt fala, csak sorompók jelelték a lezárt városrészt.
---	--	--	---

10. Melyik híres focimeccs kapott falfestményt?

A) Ausztria - Magyarország, 1902	B) Albánia - Magyarország, 1950	C) Anglia - Magyarország, 1953	D) Németország - Magyarország, 1954
----------------------------------	---------------------------------	--------------------------------	-------------------------------------

11. Mi volt a Rubik-kocka neve eredetileg Magyarországon?

A) bűvös kocka	B) csodakocka	C) varázskocka	D) Eredetileg is Rubik-kockának hívták.
----------------	---------------	----------------	---

12. Kinek a nevét rejti a tóraszekrény feletti négy betű?

A) Ádám	B) Jahve	C) Jézus	D) Mózes
---------	----------	----------	----------

13. Miért épült eredetileg karzat a Dohány utcai zsinagógában?

A) Csak a jobb helykihasználás miatt: így több ember fér el.	B) A nem zsidó látogatók számára.	C) A nők számára - a férfiak a földszinten foglaltak helyet.	D) Csak később építették be, mivel rossz a terem akusztikája.
--	-----------------------------------	--	---

14. Milyen megemlékezéshez kapcsolódik a Jahrzeit (szó szerint: évforduló) tábla?

A) elhalálozás évfordulója	B) születésnap	C) vallási ünnepek	D) a zsinagóga felszentelése
----------------------------	----------------	--------------------	------------------------------

15. Mi a szokatlan a sírkert kialakításában?

A) a zsidó temetőkben nem szoktak sírköveket állítani	B) a zsidó temetők sose zsinagógák mellett létesülnek	C) a zsidó temetők mindig körkörös elrendezésűek	D) nem csak zsidók nyugszanak a sírokban
---	---	--	--

16. Kik azok a hősök, akiknek a Hősök temploma emléket állít?

A) A holokauszt áldozatai.	B) A zsidók egyenjogúságáért folytatott küzdelem hősei.	C) Az I. világháborúban elesett zsidó katonák.	D) A szellem hősei: zsidó tudósok, művészek, rabbik.
----------------------------	---	--	--

17. Hogyan halt meg Szenes Hanna?

A) Fogságban agyonlőtték.	B) Tűzharcban.	C) Lezuhant a repülőgépe.	D) Fogságban, a kínzások következtében.
---------------------------	----------------	---------------------------	---

18. Milyen fáról van mintázva a Wallenberg emlékkert központi emlékműve, az Emanuel-fa?

A) cédrus	B) fűzfá	C) tölgy	D) az Édenkert mitikus fája
-----------	----------	----------	-----------------------------

19. Hol helyezkedik el az embermentők nevét felsoroló kőlap?

A) A Hősök templomának hátsó falán.	B) Az Emanuel-fa talapzatán.	C) Földbe süllyesztve, kavicsokkal körberakva.	D) A Goldmark-terem falán.
-------------------------------------	------------------------------	--	----------------------------

20. Mi látható az emlékkert hátsó részén álló faldarab tetején?

A) szögesdrót	B) mécsesek	C) kavicsok	D) semmi
---------------	-------------	-------------	----------

21. Mi a jelképe Júda törzsének, amelyből a királyi család is származott?

A) korona	B) tóratekerecs	C) Dávid-csillag	D) oroszlán
-----------	-----------------	------------------	-------------

22. Hogy nevezzük a zsidó vallásnak a 19. században kialakult két fő irányzatát?

A) katolikus és ortodox	B) neológ és ortodox	C) katolikus és protestáns	D) askenázi és széfiárd
-------------------------	----------------------	----------------------------	-------------------------

23. Miben különbözik a hanukkija (hanukka ünnepén használt gyertyatartó) az ismerőbb menórától?

A) Mindig ezüsből készül.	B) Sosincs lába.	C) Több ága van.	D) Sosem gyújtják meg a gyertyáit.
---------------------------	------------------	------------------	------------------------------------

24. Miből készül a sófár, a zsidó ünnepekkor használt kürt?

A) kosszarvból	B) rézből	C) olajfa ágából	D) tengeri kagylóból
----------------	-----------	------------------	----------------------

25. Mit ábrázol a tóramutató?

A) villámot	B) pásztorbotot	C) nyílvesszőt	D) kezet
-------------	-----------------	----------------	----------

d. Drámapedagógia

1. csoport: A sárga csillag

Ebben a feladatban egy, a vészkorszakban történt esemény, dilemma szereplőivé váltok. Játsszátok el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy dilemmát, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Mivel dilemmáról van szó, mindenképp rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között.
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel vagy más tárgyakkal is kifejezni a kor hangulatát.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

A sárga csillag

1944. március 19-én Magyarországot megszállták a német csapatok, hogy megakadályozzák az ország kiválását a háborúból. Ezzel megkezdődött a holokauszt egy újabb fejezete. Sztójay Döme miniszterelnök rendelete értelmében április 5-től sárga csillagot kellett viselnie – néhány kivétellel – minden zsidónak minősített személynek. A külső megkülönböztetés egyrészt megalázó volt, látványosan megbélyegezte a zsidótörvények által már súlyosan korlátozott embereket. Másrészt később megkönnyítette a zsidók elhurcolását munkaszolgálatra vagy a koncentrációs táborokba.

Radnóti (eredeti nevén Glatter) Miklós (1909–1944) magyar költő asszimilált zsidó családban született. Már egyetemi évei alatt megismerkedett Sík Sándor katolikus pap-költővel, aki nagy hatással volt rá. 1943-ban feleségével, Gyarmati Fannival együtt megkeresztelkedett. 1941-től többször behívták munkaszolgálatra, hiszen a zsidótörvények ettől még rá is vonatkoztak. 1944 májusában hívták be utoljára, nagy valószínűséggel az örök lötték agyon.

A képzelt beszélgetés április 4-én este zajlik Radnótiék lakásán arról, hogy másnap fel kell varrni a sárga csillagot. Megtegyék? Ne tegyék? Mi lesz a következménye?

Szerepek

Radnóti Miklós: Fél egy újabb behívótól, ezért igyekszik minden munkáját befejezni, műveit biztonságba helyezni, feleségéről gondoskodni.

Gyarmati Fanni: Félti a férjét, felháborítja a megalázás, mélységes undort érez.

Sík Sándor: Próbál segíteni gyakorlati dolgokban is, és egyben vigaszt nyújtani a házaspárnak.

Családtagok, barátok: Hallgatják a beszélgetést, esetleg hozzászólnak.

2. csoport: A menekülés álma

Ebben a feladatban egy, a vészkorszakban történt esemény, dilemma szereplőivé váltok. Játsszátok, el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy dilemmát, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Mivel dilemmáról van szó, mindenképp rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között.
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel vagy más tárgyakkal is kifejezni a kor hangulatát.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásotokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

A menekülés álma

Hitler hatalomra jutása után megkezdődött a zsidók menekülése Németországból, majd a német terjeszkedéssel a megszállt országokból. Az egyik lehetőség az I. világháború vége óta brit kormányzás alatt álló Palesztina lehetett volna. A brit hatóságok azonban éppen 1939-től korlátozták a bevándorlást. Magyarország a háborúba való bekapcsolódása után csupa német szövetséges vagy németek megszállta országgal volt körülvéve, így a menekülés jószereivel lehetetlen volt.

Magyarország német megszállása után kötelezővé vált a sárga csillag viselése, vidéken megtörtént a gettósítás, majd megkezdődtek a deportálások. A budapesti zsidók helyzete is elkésztető volt, de egyelőre nem kényszerítették gettóba őket, és a deportálásokat épp azelőtt állították le, hogy rájuk sor került volna.

Weinmann Éva (1928–1946) kamaszként élte át a vészkorszakot, a háború után leukémiában halt meg. Naplójában megörökítette az eseményeket és egyben érzelmeit, gondolatait, beszélgetéseit barátaival. A beszélgetés 1944 júliusában Évák lakásában, a lány szobájában zajlik, ahol a barátnők a menekülésről álmodoznak. Lehetséges? Hogyan? Kivel és hova mennének?

Szerepek

Weinmann Éva: Szomorú, mert Frédi, a fiú, aki távolról tetszett neki, eltűnt. Egy munkaszolgálatos családtagtól hallotta, hogy valakik Palesztinába akarnak szökni. Lenne kedve hozzá, de a szülei nélkül nem biztos, hogy merne.

Györgyi (barátnő): Vacsorázni szokott átjárni Évákhoz, mert a szülei este dolgoznak. Nagyon félénk lány.

Klári (barátnő): Áthozott egy gramfont és lemezeket, és kicsit morcos, hogy a többiek nem akarnak táncolni, nagyszájú, kalandvágyó.

Más barátnők: Hallgatják a beszélgetést, esetleg hozzászólnak.

3. csoport: Embermentés

Ebben a feladatban egy, a vészkorszakban történt esemény, dilemma szereplőivé váltok. Játsszátok, el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy dilemmát, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Mivel dilemmáról van szó, mindenképp rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között.
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel vagy más tárgyakkal is kifejezni a kor hangulatát.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

Embermentés

A vészkorszakban és különösen a német megszállás után többen próbáltak zsidónak minősített honfitársaikon segíteni. Külföldi diplomatákon, egyházi személyeken és magánembereken kívül néhány bátor rendőr, csendőr és katona is bekapcsolódott az embermentésbe. Bújtatták, hamis papírokkal, élelemmel, ruhával, gyógyszerrel látták el védenckeiket. A jeruzsálemi Jad Vasem Intézet a Világ igaza címet adományozza azoknak, akik zsidómentő tevékenysége bizonyítható.

Ocskay László (1893–1966) tüzérszázados az I. világháborúban megsebesült. Utána leszerelt és az amerikai Vacuum Oil olajtársaságnál helyezkedett el. 1944-ben barátai tanácsára újra szolgálatra jelentkezett és sebesülésére hivatkozva egy munkaszolgálatos század irányítását kérte. Ebbe a ruhagyűjtő és -javító századba mentette zsidó ismerőseit, azok családtagjait, majd az ismerősök ismerőseit. A több mint kétezer embert sikerült a háború végéig életben tartania.

A beszélgetés 1944-ben a Honvédségbe jelentkezés előtt zajlik Ocskayék lakásán. Megmenthetők a barátok munkaszolgálatosként? Hogy kell megszervezni? Nem veszélyes?

Szerepek

Ocskay László: Undorodik az antiszemitizmustól, jó kapcsolatokkal rendelkezik a Honvédelmi Minisztériumban, de sérült lába miatt valódi katonai szolgálatra alkalmatlan.

Wilhelm György (Ocskay barátja és munkatársa): Maga is zsidó származású, már több kollégájukat behívták munkaszolgálatra, Ocskay segítségében reménykedik.

Ocskay felesége (neve ismeretlen): Aggódik a férjéért, de persze a barátaikért is, és nagyon büszke Ocskay bátorságára, tisztességére.

Más barátok: Hallgatják a beszélgetést, esetleg hozzászólnak.

4. csoport: A Zsidó Tanács

Ebben a feladatban egy, a vészkorszakban történt esemény, dilemma szereplőivé váltok. Játsszátok, el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy dilemmát, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Mivel dilemmáról van szó, mindenképp rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között.
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel vagy más tárgyakkal is kifejezni a kor hangulatát.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

A Zsidó Tanács

A németek minden általuk megszállt országban létrehozták a Zsidó Tanácsot, minden más zsidó szervezetet megszüntetve. Ez történt Magyarországon is 1944 márciusában. A Tanács feladata a zsidókat érintő rendeletek végrehajtása, a közvetítés az elnyomó hatalom és a zsidóság között. Éppen ezért, ha lehetett, korábbi zsidó vezetőket vettek rá az irányításra. Ősszel, a budapesti gettó felállításakor, annak irányítása és ellátása is a Zsidó Tanács lehetetlen feladatai közé tartozott.

Stern Samu (1874-1946) bankár, előbb a Pesti Izraelita Hitközség, majd az összes magyar neológ zsidót összefogó Magyar Izraeliták Országos Irodájának vezetője. A német megszállás után őt kérték fel a Zsidó Tanács vezetésére, és ő elvállalta. Más zsidó vezetők ezt elutasították vagy akár el is menekültek, ő azonban úgy érezte, ez kötelessége. Azt remélte, hogy a háború hamarabb véget ér, ezért addig teljes engedelmességet tanácsolt a zsidóságnak. Az Auschwitz jegyzőkönyvet ugyan lefordíttatta és eljuttatta Horthynak és más magyar politikusoknak, de a deportálásra ítélt vidéki zsidók elől eltitkolta. Döntéseiért a háború után felmerült, hogy felelősségre vonják, de végül nem emeltek vádat ellene.

A beszélgetés 1944 márciusában zajlik Sternék lakásán. Zsidó vezetők a náci ajánlatról beszélgetnek: részt vegyenek-e a Zsidó Tanácsban. Felelősség a hittársakért vagy együttműködés? Mit lehet elérni és mit nem? Mivel jár az elutasítás?

Szerepek

Stern Samu: Eleve vezető szerephez szokott, de erős a felelősségtudata is. Reméli, hogy több információhoz juthat és hasznosíthatja még meglévőnek hitt gazdasági és politikai kapcsolatait.

Komoly Ottó, a magyar cionisták vezetője: Elutasítja az együttműködés látszatát is, nem bízik a magyar politikusokban sem.

Reisz Leopoldina, Stern felesége: Félti a családját, azt szeretné, ha férje inkább a menekülésüket szervezné meg.

Más zsidó vezetők: Hallgatják a beszélgetést, esetleg hozzászólnak.

5. csoport: Újra itthon?

Ebben a feladatban egy, a vészkorszakban történt esemény, dilemma szereplőivé váltok. Játsszátok el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy dilemmát, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Mivel dilemmáról van szó, mindenképp rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között.
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel vagy más tárgyakkal is kifejezni a kor hangulatát.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

Újra itthon?

A megnagyobbodott területű Magyarországon mintegy háromnegyedmillió embert nyilvánítottak zsidónak. Több mint félmillió zsidót meggyilkoltak a holokauszt során. Az áldozatok többsége az 1944. májusban és júniusban Auschwitzba deportált vidéki (azaz nem budapesti) zsidók közül került ki. A munkaképtelenek ítéletet, azaz túl fiatalokat, az időseket és a betegeket azonnal meggyilkolták a gázkamrákban. A munkaképesek gyakran az elviselhetetlen körülményekbe és bánásmódba haltak bele. Aki túlélte és hazatért Magyarországra, általában egyedül maradt, lakásában idegenek éltek, értéktárgyait rég ellopták.

Jákob Lilit (magyarosított nevén Jakab Lenke, 1926–1999) 1944 májusában deportálták Auschwitzba a családjával együtt az akkor Magyarországhoz tartozó Kárpátaljáról. Édesanyját és két fiatalabb öccsét azonnal meggyilkolták, édesapját, őt és három idősebb öccsét munkára fogták, de csak ő élte túl a borzalmakat. Amikor a szovjet hadsereg közeledtével Auschwitzot kiürítették, Lili a Dora-Mittelbau táborba került, itt szabadították fel az amerikaiak. Az elmenekült örök barakkjában ekkor talált egy fotóalbumot, benne többek között a családjáról készült képekkel: ez a világhírű Auschwitz-album. Kárpátaljára visszatérve a szülői házban idegeneket talált, és kiderült, hogy a tágabb családjából sem élte túl senki a holokausztot. Férjhez ment egy gyerekkori ismerőshöz, Max Zelmonovic-hoz, majd vele Csehszlovákiába, onnan pedig az Egyesült Államokba költözött.

A beszélgetés 1945 júliusában zajlik Bilke (Lili szülőfaluja) kocsmájában. Lilit kérdezik, hogy mit tud az elhurcoltakról, és a jövőről beszélnek. Menni vagy maradni? Ha menni, akkor hova, hogyan, miből? Ha maradni, akkor hol és hogyan?

Szerepek

Jákob Lili: Nehezen közli a rossz híreket, és nem is biztos mindenben, nem köti semmi Bilkéhez, de nem akar egyedül lenni.

Max Zelmonovic: Mindig is tetszett neki Lili, ő is elvesztette a családját, mialatt munkaszolgálatos volt, de földhözragadtabb és aggodalmaskodóbb.

Keresztény parasztfiú (neve ismeretlen), akinek zsidó feleségét és kisgyerekeit elhurcolták és megölték: Még mindig reménykedik, hogy szerettei túléltek és hazatérnek, hiába hallja Lilitól, mi történt a munkaképtelenekkel, a családja és földje is ideköti.

Más helyi fiatalok: Hallgatják a beszélgetést, esetleg hozzászólnak.

4. Tanórai utófeldolgozás

1. A kisfilmek bemutatása, majd értékelése
2. Az esetleg elmaradt értékelések (Tudáspróba, Drámajáték) pótlása
3. Kompetencia alapú záró feladatok megoldása és értékelése

1. A feladat a Hősök templomához kapcsolódik.

Oldd meg a feladatokat a forrás és ismereteid segítségével!

„A hitközség vezetőségénél felmerült az a gondolat, hogy visszalépne az elesett Hőseink emlékét megörökítő templom felépítésétől. A Dohány utcai templom telkén csupán a kultúrház és a leánygimnázium új épülete épülne fel. [...] Az anyagi okokra való hivatkozás, hogy a hitközség tönkremenne, egyáltalán nem helytálló, hiszen az előirányzott 1.600.000 pengő most is rendelkezésre áll, és ebből az összegből megépíthető teljesen méltó formában a Hősök temploma is. Továbbá éppen az új templom az építendő épületek közül az egyetlen, amely effektív jövedelmet jelent a hitközség számára, viszont a múzeum és könyvtár sürgősségét senki sem érzi. Egy kisebb templom megépítése általános óhajtása a hívőknek, akik szomorúan tapasztalhatták, hogy a nagy zsinagóga télen túlságosan hideg és főleg a nagy ünnepek alatt volna könnyebb a hívők nagy tömegeinek elhelyezkedése. [...] Vállalja-e a hitközség vezetősége azt a szégyent, hogy midőn a zsidó hősök emlékének megörökítését fenn hirdette az ország nem zsidó közvéleménye előtt is, most kifejezetten anyagi okokból ez elől meghátrál? Szabad-e elesett hőseink dicső emlékét ily módon profán és méltatlan pénzügyi manőverek hálózatába bevonni? – Ezáltal hatásos fegyvert adnánk azok kezébe, akik amúgy is szívesen támadják a zsidóságot. A magyar zsidóság presztízsről van most szó, és bizvást reméljük, hogy mielőbb megnyugtató választ kap az egész ország zsidó közvéleménye.” (Újságcikk, 1929)

a) Milyen pénzügyi érvet hoz fel a cikk szerzője a templom megépítése mellett? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. Az infláció miatt az erre félretett pénz értéke rohamosan romlik.
2. A templom a későbbiekben bevételt termelne.
3. Az előirányzott összegnél jóval olcsóbban is megépíthető.

b) Milyen kényelmi érvet hoz fel a cikk szerzője a templom megépítése mellett? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. A környéken még nincs a hívek számának megfelelő méretű zsinagóga.
2. A hívők létszámának csökkenése miatt a nagy zsinagógát nehéz megtölteni.
3. A nagy zsinagóga méreteihez nem igazodik a fűtési rendszere.

c) Miért tarthatta különösen fontosnak a zsidóság, hogy megemlékezék az I. világháborúban elesett zsidó katonák emlékéiről? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. Mert a korszakban egyesek kétségbe vonták a zsidók magyar hazafiságát.
2. Mert a zsidótörvények miatt a közös emlékművekről lehagyták őket.
3. Mert a zsidóságot külön nemzetiségként akarták megjeleníteni.

d) Fogalmazd meg röviden saját szavaiddal, milyen antiszemita vádra utal a szöveg aláhúzott része!

.....
.....

2. A feladat a sírkerthez kapcsolódik.

Oldd meg a feladatokat a forrás és ismereteid segítségével!

„Jelentem, hogy a főkapitány Úr rendeletére a volt Ghetto területén levő holttestek eltemetése ügyében napról napra közreműködtem és a temetés a mai nappal befejezést nyert. Naponként 20 rendőr lett vezényelve a munkálatokhoz szükséges emberek kirendeléséhez és ellenőrzésére. Két-két nyomozó működött közre a halottak agnoszkálásánál és a jegyzékek vezetésénél és elkészítésénél. Naponként átlag 100 ember lett foglalkoztatva. A zsidó tanács részéről Trebitsch főtitkár Úr irányította a Dohány utcai zsidó templom kertjében történő temetkezési munkálatokat, amelyeknél naponta átlag 20 temetkezési intézeti alkalmazott segédkezett. Az említett helyen 24 közös sírban összesen 2281 holttest temettetett el: 45 hősi halott lövési sérüléssel (24 nő és 21 férfi), továbbá 1225 nő és 1011 férfi. A halottak nagy része többhetes hullá volt, igen sok teljesen ruhátlanul s így csak részben voltak agnoszkálhatók. Az eltemetésekre vonatkozó jelentések három példányban a VII. ker. előljárósnak küldettek meg, melyek közül a tisztiorvos egy példányt visszajuttatott, temetési engedéllyel ellátva. Ezek a fenti számú üggyirat mellett vannak elhelyezve. A halottak nagy része az idősebb korosztályból való. A halott tömegeket egy orvosi bizottság Ádám professzor Úr vezetésével megtekintette és 20 holttestet a törvényszéki bonctani intézetbe szállíttatott át. A temetkezés időközben két és fél napig szünetelt, mert egy orosz bizottság megtekintette a holttesteket, és azokat lefényképezték és filmre vételezték. A temetési munkálatokat megnehezítette a járművek hiánya, a talaj fagyos volta és az emberek irtózása és húzódozása a temetési munkálatoktól. A temetési jelentések másolati példányát, a sírhelyek összesítő jegyzékét és helyszíni vázrajzát csatolom.” (Rendőrségi jelentés, 1945)

a) Mit jelent a szövegben előforduló „agnoszkál” kifejezés? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. Boncol a halál okának megállapítása érdekében.
2. Zsidó vallási előírások szerint eltemet.
3. Személyazonosságot megállapít.

b) Kiket tekint hősi halottaknak a jelentés írója? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. Azokat, akik Budapest ostroma során estek el.
2. Azokat, akiket gázkamrákban gyilkoltak meg.
3. Minden áldozatot.

c) Mi lehetett valószínűleg a tömeges oka az elhalálózásoknak? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. kényszermunka, sérülések

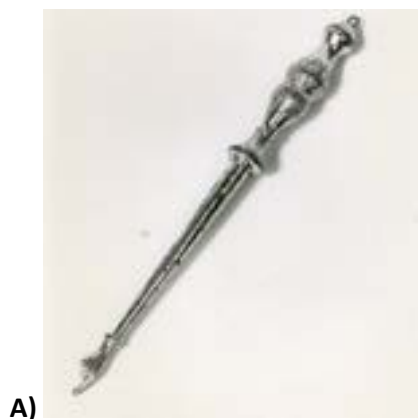

- 2. kínzások, kivégzések
- 3. éhezés, gyógyszerhiány, fagyhalál

d) Fogalmazd meg röviden saját szavaiddal, miért helyben temették el a halottakat!
Többfajta válasz is adható!

.....
.....

3. A feladat a zsidó valláshoz és kultúrához kapcsolódik.
Rendeld a képek betűjelét a megfelelő leíráshoz! Írd a betűjeleket a táblázatba!

Leírás	Kép betűjele
a) Egy kis papírtekercsen egy ima szövegét rejt, amit az ajtófélfára rögzítenek.	
b) A zsidó újév ünnepén használják, Ábrahám és Izsák történetére emlékeztető hangszer.	
c) Az ünnep napjainak számát jelzi, ezért eltért általánosabban ismert társától.	
d) Azért használják, mert a legszentebb szövegekhez nem szabad kézzel hozzáérni.	

MEGOLDÁSOK

1.

a) 2.

b) 3.

c) 1.

d) A zsidók túlzottan anyagiasak. (A válasz más megfogalmazásban is elfogadható.)

A szöveg forrása:

https://epa.oszk.hu/05100/05172/00117/pdf/EPA05172_orzagos_egyeteres_1929_08.pdf

2.

a) 3.

b) 1.

c) 3.

d) már régóta temetetlenek voltak, ezért volt sürgős. / Nem volt lehetőség az elszállításukra.

(A válasz más megfogalmazásban is elfogadható és más helyes válasz is elfogadható.)

https://epa.oszk.hu/00400/00414/00032/pdf/Korall_41.pdf

3.

Leírás	Kép betűjele
a) Egy kis papírtekercsen egy ima szövegét rejt, amit az ajtófélfára rögzítenek.	D
b) A zsidó újév ünnepén használják, Ábrahám és Izsák történetére emlékeztető hangszer.	B
c) Az ünnep napjainak számát jelzi, ezért eltért általánosabban ismert társától.	C
d) Azért használják, mert a legszentebb szövegekhez nem szabad kézzel hozzáérni.	A

A képek forrása:

<https://collections.milev.hu/files/original/54d7129485a02f76bbf114b56396cdbe.JPG>

<https://collections.milev.hu/files/original/93f1db17c5e4a076abbd75d644764c1e.jpg>

<https://collections.milev.hu/files/original/33c5c46e85ef1d2ee4cb4a87448eabdf.jpg>

<https://collections.milev.hu/files/original/0c6ac65209da3a06801572fbbe90b17f.jpg>

5. Forrásjegyzék

6. Melléklet

Helyszíni feladatok

Nyomkeresés

1. Fedezzétek fel a zsidónegyed épületeit, szobrait és emlékműveit a térkép és a leírások segítségével!

- Alkossatok öt csoportot az előzetesen megbeszéltek szerint! Minden csoport kap egy térképet és egy kitöltendő táblázatot.
- Induljatok el a csoportokkal különböző irányokban, és keressétek meg a térképen jelölt pontokat!
- Párosítsátok az egyes pontoknál talált épületeket, szobrokat és emlékműveket a táblázatban szereplő leírásokkal: írjátok be a táblázatba a nevüket és a helyük sorszámát!
- Jól figyeljétek meg a történelmi emlékeket, mert a későbbi feladatokban is lesz róluk szó!

Leírás	Megnevezés	Sorszama
Falfestmény a zsidók ezreit megmentő „budapesti angyal” tiszteletére.		
Történelmi focigyőzelem monumentális falfestménye.		
Teraszos kiképzésű szecessziós épület, az ortodox közösség zsinagógája.		
Az épület falán a tizenkét zsidó törzs jelképei láthatók.		
A cionizmus szülőatyja a biciklijét tolja.		
A világ második legnagyobb zsinagógája.		
A magyar kártya „szülőháza”, a kapu vasrácsán különös vallási szimbólumok.		
A gettóra emlékeztető betonfal térképpel és a múltba néző kukucskálólukakkal.		
Mór stílusú, ám hagyományos szerkezetű, kupolás zsinagóga.		
A falból kiemelkedő angyal óvón emeli kezét az áldozat fölé.		
Egy világhírű magyar találmányról megemlékező falfestmény.		
Egy bérház belső udvarán látható a gettó falának maradványa.		

2. Fedezzétek fel a zsinagóga épületegyüttesének épületeit, szobrait és emlékműveit a térkép és a leírások segítségével!

- Alkossatok öt csoportot az előzetesen megbeszéltek szerint! Minden csoport kap egy térképet és egy kitöltendő táblázatot.
- Induljatok el a csoportotokkal különböző irányokban, és keressétek meg a térképen jelölt pontokat!
- Párosítsátok az egyes pontoknál talált épületeket, szobrokat és emlékműveket a táblázatban szereplő leírásokkal: írjátok be a táblázatba a nevüket és a helyük sorszámát!
- Jól figyeljétek meg a történelmi emlékeket, mert a későbbi feladatokban is lesz róluk szó!

Leírás	Megnevezés	Sorszám
Tóraszekrény, előtte tóraolvasó asztal, felette örökmécses.		
A II. világháború zsidó női hőséne emléktáblája.		
2281 ismert és ismeretlen halott végső nyugvóhelye.		
Középkori és kora újkori sírkövek.		
Az embermentők talajba süllyesztett emlékköve.		
Tartóoszlopokra feltekeredő oldalsó szószékek.		
A gettó felszabadításának emlékműve, faldrabbal és szögesdróttal.		
Az I. világháború áldozatainak emelt templom.		
Az ezüst leveleken az áldozatok nevei olvashatók.		
Jahrzeit-tábla: az elhunytak halálozási évfordulóját jelöli.		

Képes krónika

A) változat

Készítsetek kisfilmet a zsinagóga épületegyüttesének legfontosabb helyszíneiről!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy térképet és egy leírást a teendőkről.
- Keressétek fel a bejelölt négy helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal rövid videókat, amelyeken ti is és az adott látványosság is látszik!
- Lehetőség szerint mondjatok is róluk néhány fontos információt, vagy éppen meséljétek a bennetek keltett benyomásról! Használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket!
- Otthon vágjátok össze a felvételeket egy pár (legfeljebb öt) perces videóvá! Vágjatok alá zenét, esetleg feliratozzátok az egyes részeket!

A feldolgozandó helyszínek:

- a Nagyzsinagóga: az épület kinézete, zsidó és nem zsidó sajátosságai
- a Hősök temploma: az épület kinézete, építésének oka, zsidó jelképei
- a sírkert: a temető története, helyének oka és különlegessége
- a Wallenberg emlékkert: a kert emlékművei, a személyek és események, amikre emlékeztetnek

B) változat

Készítsetek kisfilmet a zsinagóga és a zsidónegyed egyik fontos helyszínéről!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy térképet és egy leírást a teendőkről.
- Keressétek fel a csoportotok számára kijelölt helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal rövid videókat, amelyeken ti is és az adott látványosság is látszik!
- Lehetőség szerint mondjatok is róla néhány fontos információt, vagy éppen meséljétek a bennetek keltett benyomásról! Használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket!
- Figyeljétek arra, hogy a megadott szempontokat a videótokban dolgozzátok fel! Emellett dobjátok fel a videót érdekességekkel is!
- Otthon vágjátok össze a felvételeket egy pár (legfeljebb öt) perces videóvá! Vágjátok alá zenét, esetleg feliratozzátok az egyes részeket!

A feldolgozandó helyszínek és feldolgozásuk szempontjai:

(Itt kivételesen hat helyszínt adtunk meg. A Kazinczy, illetve a Rumbach utcai zsinagógát úgy lehet a legjobban feldolgozni, ha a diákok be is lépnek. Ha ez nem lehetséges, akkor esetleg ez a két helyszín összevonható.)

1. csoport: A Dohány utcai Nagyzsinagóga

- Milyen építészeti stílusok ismerhetők fel rajta, és melyek a főbb építészeti és díszítőelemei?
- Mutassátok be az épület belső terének elemeit és azok vallási funkcióit!
- Miben hasonlít a klasszikus zsinagógákhoz, és miben a keresztény templomokhoz? Mi ennek a sajátos keveredésnek az oka?

2. csoport: A Hősök temploma

- Milyen építészeti stílusban épült, és melyek a főbb építészeti és díszítőelemei?
- Mutassátok be a templom belső terét és díszzeit, a különböző jelképeket!
- Miért és hogyan épült a zsinagóga? Eredetileg milyen környezetbe szánták?

3. csoport: A sírkert

- Mikor és miért létesült temető a zsinagóga kertjében?
- Miért szokatlan ez? Miért maradt mégis itt a temető?
- Keressétek meg néhány itt eltemetett ember nevét, és próbáljátok utána nézni, kik lehettek ők!

4. csoport: A Wallenberg emlékkert

- Miért és hogyan létesült az Emanuel-fa? Kiknek állít emléket?
- Kiknek és miért állít emléket a kert közepén lévő kőlap?
- Minek és miért állít emléket a kert hátsó falának emlékműve?

5. csoport: A Kazinczy utcai zsinagóga

- Milyen építészeti stílusok ismerhetők fel rajta, és melyek a főbb építészeti és díszítő-elemei?
- Mutassátok be az épület belső terének elemeit és azok vallási funkcióit!
- Kik építették és miben mutatkozik ez meg?

6. csoport: A Rumbach utcai zsinagóga

- Milyen építészeti stílusok ismerhetők fel rajta, és melyek a főbb építészeti és díszítő-elemei?
- Mutassátok be az épület belső terének elemeit és azok vallási funkcióit!
- Kik építették és miben mutatkozik ez meg?

C) változat

Készítsetek a zsinagóga épületegyüttesének legfontosabb helyszíneit bemutató prospektust!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy térképet és egy leírást a teendőkről.
- Keressétek fel a bejelölt négy helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal fotókat, amelyeken ti is és az adott látványosság is látszik!
- Otthon rendezzétek a fotókat két A4-es lapra, és írjatok közéjük ismeretterjesztő, ajánló, kedvcsináló rövid szövegeket! Legyen a végeredmény egy szép, nyomtatható kiadvány, amit ti is szívesen kézbe vennétek!
- A szövegek írásához használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket! Az információk mellett írjatok a személyes élményeitekről, benyomásaitokról is!

A feldolgozandó helyszínek:

- a Nagyzsinagóga: az épület kinézete, zsidó és nem zsidó sajátosságai
- a Hősök temploma: az épület kinézete, építésének oka, zsidó jelképei
- a sírkert: a temető története, helyének oka és különlegessége
- a Wallenberg emlékkert: a kert emlékművei, a személyek és események, amikre emlékeztetnek

Helyszíni kvíz / Tudáspróba

Most kiderül, mire emlékeztek a bevezető órán tanultakból és a helyszínen látottakból! Válasszátok ki a helyes megoldást!

1. Miért a Dohány utca sarkán látható Herzl Tivadar miniszobra?

A) Ő kezdeményezte a Dohány utcai zsinagóga építését.	B) Itt állt a szobrász, Kolodkó Mihály lakóháza.	C) Itt állt a Cionista Szövetség székháza.	D) Itt állt Herzl szülőháza.
---	--	--	------------------------------

2. Hogyan emlegetik azt a spanyol embermentő diplomatát, akinek falfestménye a Dob utca elején látható?

A) Budapest angyala.	B) A szabadság nagykövete.	C) A csendes diplomata.	D) Budapest védőszentje.
----------------------	----------------------------	-------------------------	--------------------------

3. Kinek állít emléket a falból kinyúló angyalt és földön fekvő áldozatot megformázó emlékmű?

A) Ángel Sanz Briz	B) Angelo Rotta	C) Carl Lutz	D) Raoul Wallenberg
--------------------	-----------------	--------------	---------------------

4. Melyik zsinagógára igaz a leírás: mór stílusú, minaretszerű tornyokkal és kupolával, hagyományos elrendezésű?

A) Dohány utcai	B) Hősök temploma	C) Kazinczy utcai	D) Rumbach utcai
-----------------	-------------------	-------------------	------------------

5. Melyik zsinagógára igaz a leírás: szecessziós stílusú, teraszos kialakítású, hagyományos elrendezésű?

A) Dohány utcai	B) Hősök temploma	C) Kazinczy utcai	D) Rumbach utcai
-----------------	-------------------	-------------------	------------------

6. Melyik zsinagógára igaz a leírás: mór stílusú, de tornyai és elrendezése inkább egy keresztény bazilikát idéz meg?

A) Dohány utcai	B) Hősök temploma	C) Kazinczy utcai	D) Rumbach utcai
-----------------	-------------------	-------------------	------------------

7. Melyik zsinagógára igaz a leírás: letisztult, modernista stílusú, kupolás, fehér épület?

A) Dohány utcai	B) Hősök temploma	C) Kazinczy utcai	D) Rumbach utcai
-----------------	-------------------	-------------------	------------------

8. Minek a szereplői láthatók a magyar kártyán?

A) Magyar népmesék	B) Bánk bán	C) Grimm-mesék	D) Tell Vilmos
--------------------	-------------	----------------	----------------

9. Hol húzódott a gettó fala?

A) Az utca középvonalán, oda építették a falat.	B) A házak utcai homlokzatán, így csak a kapukat és a kereszteződéseket kellett befalazni.	C) A házak belső udvarán, ide építettek falat, ahol szükség volt rá.	D) Nem volt fala, csak sorompók jelelték a lezárt városrészt.
---	--	--	---

10. Melyik híres focimeccs kapott falfestményt?

A) Ausztria - Magyarország, 1902	B) Albánia - Magyarország, 1950	C) Anglia - Magyarország, 1953	D) Németország - Magyarország, 1954
----------------------------------	---------------------------------	--------------------------------	-------------------------------------

11. Mi volt a Rubik-kocka neve eredetileg Magyarországon?

A) bűvös kocka	B) csodakocka	C) varázskocka	D) Eredetileg is Rubik-kockának hívták.
----------------	---------------	----------------	---

12. Kinek nevét rejti a tóraszekrény feletti négy betű?

A) Ádám	B) Jahve	C) Jézus	D) Mózes
---------	----------	----------	----------

13. Miért épült eredetileg karzat a Dohány utcai zsinagógában?

A) Csak a jobb helykihasználás miatt: így több ember fért el.	B) A nem zsidó látogatók számára.	C) A nők számára - a férfiak a földszinten foglaltak helyet.	D) Csak később építették be, mivel rossz a terem akusztikája.
---	-----------------------------------	--	---

14. Milyen megemlékezéshez kapcsolódik a Jahrzeit (szó szerint: évforduló) tábla?

A) elhalálozás évfordulója	B) születésnap	C) vallási ünnepek	D) a zsinagóga felszentelése
----------------------------	----------------	--------------------	------------------------------

15. Mi a szokatlan a sírkert kialakításában?

A) A zsidó temetőben nem szoktak sírköveket állítani.	B) A zsidó temetők sose zsinagógák mellett létesülnek.	C) A zsidó temetők mindig körkörös elrendezésűek.	D) Nem csak zsidók nyugszanak a sírkertben.
---	--	---	---

16. Kik azok a hősök, akiknek a Hősök temploma emléket állít?

A) A holokauszt áldozatai.	B) A zsidók egyenjogúságáért folytatott küzdelem hősei.	C) Az I. világháborúban elesett zsidó katonák.	D) A szellem hősei: zsidó tudósok, művészek, rabbik.
----------------------------	---	--	--

17. Hogyan halt meg Szenes Hanna?

A) A fogságban agyonlőtték.	B) Tűzharcban.	C) Lezuhant a repülőgépe.	D) Fogságban, a kínzások következtében.
-----------------------------	----------------	---------------------------	---

18. Milyen fáról van mintázva a Wallenberg emlékkert központi emlékműve, az Emanuel-fa?

A) cédrus	B) fűzfa	C) tölgy	D) az Édenkert mitikus fája
-----------	----------	----------	-----------------------------

19. Hol helyezkedik el az embermentők nevét felsoroló kőlap?

A) A Hősök templomának hátsó falán.	B) Az Emanuel-fa talapzatán.	C) A földbe süllyesztve, kavicsokkal körberakva.	D) A Goldmark-terem falán.
-------------------------------------	------------------------------	--	----------------------------

20. Mi látható az emlékkert hátsó részén álló faldarab tetején?

A) szögesdrót	B) mécsesek	C) kavicsok	D) semmi
---------------	-------------	-------------	----------

21. Mi a jelképe Júda törzsének, amelyből a királyi család is származott?

A) korona	B) tóratekerecs	C) Dávid-csillag	D) oroszlán
-----------	-----------------	------------------	-------------

22. Hogy nevezzük a zsidó vallásnak a 19. században kialakult két fő irányzatát?

A) katolikus és ortodox	B) neológ és ortodox	C) katolikus és protestáns	D) askenázi és szэфárd
-------------------------	----------------------	----------------------------	------------------------

23. Miben különbözik a hanukkija (hanukka ünnepén használt gyertyatartó) az ismeretebb menórától?

A) Mindig ezüstből készül.	B) Sosincs lába.	C) Több ága van.	D) Sosem gyújtják meg a gyertyáit.
----------------------------	------------------	------------------	------------------------------------

24. Miből készül a sófár, a zsidó ünnepekkor használt kürt?

A) kosszarvból	B) rézből	C) olajfa ágából	D) tengeri kagylóból
----------------	-----------	------------------	----------------------

25. Mit ábrázol a tóramutató?

A) villámot	B) pásztorbotot	C) nyílvesszőt	D) kezet
-------------	-----------------	----------------	----------

Drámapedagógia

1. csoport: A sárga csillag

Ebben a feladatban egy, a vészkorszakban történt esemény, dilemma szereplőivé váltok. Játsszátok, el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy dilemmát, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Mivel dilemmáról van szó, mindenképp rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között.
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel vagy más tárgyakkal is kifejezni a kor hangulatát.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásotokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

A sárga csillag

1944. március 19-én Magyarországot megszállták a német csapatok, hogy megakadályozzák az ország kiválását a háborúból. Ezzel megkezdődött a holokauszt egy újabb fejezete. Sztójay Döme miniszterelnök rendelete értelmében április 5-től sárga csillagot kellett viselnie – néhány kivétellel – minden zsidónak minősített személynek. A külső megkülönböztetés egyrészt megalázó volt, látványosan megbélyegezte a zsidótörvények által már súlyosan korlátozott embereket. Másrészt később megkönnyítette a zsidók elhurcolását munkaszolgálatra vagy a koncentrációs táborokba.

Radnóti (eredeti nevén Glatter) Miklós (1909-1944) magyar költő asszimilált zsidó családban született. Már egyetemi évei alatt megismerkedett Sík Sándor katolikus pap-költővel, aki nagy hatással volt rá. 1943-ban feleségével, Gyarmati Fannival együtt megkeresztelkedett. 1941-től többször behívták munkaszolgálatra, hiszen a zsidótörvények ettől még rá is vonatkoztak. 1944 májusában hívták be utoljára, nagy valószínűséggel az örök lötték agyon.

A képzelt beszélgetés április 4-én este zajlik Radnótiék lakásán arról, hogy másnap fel kell varrni a sárga csillagot. Megtegyék? Ne tegyék? Mi lesz a következménye?

Szerepek

Radnóti Miklós: Fél egy újabb behívótól, ezért igyekszik minden munkáját befejezni, műveit biztonságba helyezni, feleségéről gondoskodni.

Gyarmati Fanni: Félti a férjét, felháborítja a megalázás, mélységes undort érez.

Sík Sándor: Próbál segíteni gyakorlati dolgokban is, és egyben vigaszt nyújtani a házaspárnak.

Családtagok, barátok: Hallgatják a beszélgetést, esetleg hozzászólnak.

2. csoport: A menekülés álma

Ebben a feladatban egy, a vészkorszakban történt esemény, dilemma szereplőivé váltok. Játsszátok, el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy dilemmát, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Mivel dilemmáról van szó, mindenképp rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között.
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel vagy más tárgyakkal is kifejezni a kor hangulatát.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásotokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

A menekülés álma

Hitler hatalomra jutása után megkezdődött a zsidók menekülése Németországból, majd a német terjeszkedéssel a megszállt országokból. Az egyik lehetőség az I. világháború vége óta brit kormányzás alatt álló Palesztina lehetett volna. A brit hatóságok azonban éppen 1939-től korlátozták a bevándorlást. Magyarország a háborúba való bekapcsolódása után csupa német szövetséges vagy németek megszállta országgal volt körülvéve, így a menekülés jószerivel lehetetlen volt.

Magyarország német megszállása után kötelezővé vált a sárga csillag viselése, vidéken megtörtént a gettósítás, majd megkezdődtek a deportálások. A budapesti zsidók helyzete is elkésztető volt, de egyelőre nem kényszerítették gettóba őket, és a deportálásokat épp azelőtt állították le, hogy rájuk sor került volna.

Weinmann Éva (1928–1946) kamaszként élte át a vészkorszakot, a háború után leukémiában halt meg. Naplójában megörökítette az eseményeket és egyben érzelmeit, gondolatait, beszélgetéseit barátaival. A beszélgetés 1944 júliusában Évák lakásában, a lány szobájában zajlik, ahol a barátnők a menekülésről álmodoznak. Lehetséges? Hogyan? Kivel és hova mennének?

Szerepek

Weinmann Éva: Szomorú, mert Frédi, a fiú, aki távolról tetszett neki, eltűnt. Egy munkaszolgálatos családtagtól hallotta, hogy valakik Palesztinába akarnak szökni. Lenne kedve hozzá, de a szülei nélkül nem biztos, hogy merne.

Györgyi (barátnő): Vacsorázni szokott átjárni Évákhoz, mert a szülei este dolgoznak. Nagyon félénk lány.

Klári (barátnő): Áthozott egy gramofont és lemezeket, és kicsit morcos, hogy a többiek nem akarnak táncolni, nagyszájú, kalandvágó.

Más barátnők: Hallgatják a beszélgetést, esetleg hozzászólnak.

3. csoport: Embermentés

Ebben a feladatban egy, a vészkorszakban történt esemény, dilemma szereplőivé váltok. Játsszátok, el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy dilemmát, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Mivel dilemmáról van szó, mindenképp rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között.
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel vagy más tárgyakkal is kifejezni a kor hangulatát.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

Embermentés

A vészkorszakban és különösen a német megszállás után többen próbáltak zsidónak minősített honfitársaikon segíteni. Külföldi diplomatákon, egyházi személyeken és magánembereken kívül néhány bátor rendőr, csendőr és katona is bekapcsolódott az embermentésbe. Bújtatták, hamis papírokkal, élelemmel, ruhával, gyógyszerrel látták el védenceiket. A jeruzsálemi Jad Vasem Intézet a Világ igaza címet adományozza azoknak, akik zsidómentő tevékenysége bizonyítható.

Ocskay László (1893–1966) tüzérszázados az I. világháborúban megsebesült. Utána leszerelt és az amerikai Vacuum Oil olajtársaságnál helyezkedett el. 1944-ben barátai tanácsára újra szolgálatra jelentkezett és sebesülésére hivatkozva egy munkaszolgálatos század irányítását kérte. Ebbe a ruhagyűjtő és -javító századba mentette zsidó ismerőseit, azok családtagjait, majd az ismerősök ismerőseit. A több mint kétezer embert sikerült a háború végéig életben tartania.

A beszélgetés 1944-ben a Honvédségbe jelentkezés előtt zajlik Ocskayék lakásán. Megmenthetők a barátok munkaszolgálatosként? Hogy kell megszervezni? Nem veszélyes?

Szerepek

Ocskay László: Undorodik az antiszemitizmustól, jó kapcsolatokkal rendelkezik a Honvédelmi Minisztériumban, de sérült lába miatt valódi katonai szolgálatra alkalmatlan.

Wilhelm György (Ocskay barátja és munkatársa): Maga is zsidó származású, már több kollégájukat behívták munkaszolgálatra, Ocskay segítségével reménykedik.

Ocskay felesége (neve ismeretlen): Aggódik a férjéért, de persze a barátaikért is, és nagyon büszke Ocskay bátorságára, tisztességére.

Más barátok: Hallgatják a beszélgetést, esetleg hozzászólnak.

4. csoport: A Zsidó Tanács

Ebben a feladatban egy, a vézskorszakban történt esemény, dilemma szereplőivé váltok. Játsszátok, el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy dilemmát, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Mivel dilemmáról van szó, mindenképp rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között.
- Készüljétek fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel vagy más tárgyakkal is kifejezni a kor hangulatát.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

A Zsidó Tanács

A németek minden általuk megszállt országban létrehozták a Zsidó Tanácsot, minden más zsidó szervezetet megszüntetve. Ez történt Magyarországon is 1944 márciusában. A Tanács feladata a zsidókat érintő rendeletek végrehajtása, a közvetítés az elnyomó hatalom és a zsidóság között. Éppen ezért, ha lehetett, korábbi zsidó vezetőket vettek rá az irányításra. Összel, a budapesti gettó felállításkor, annak irányítása és ellátása is a Zsidó Tanács lehetetlen feladatai közé tartozott.

Stern Samu (1874–1946) bankár, előbb a Pesti Izraelita Hitközség, majd az összes magyar neológ zsidót összefogó Magyar Izraeliták Országos Irodájának vezetője. A német megszállás után őt kérték fel a Zsidó Tanács vezetésére, és ő elvállalta. Más zsidó vezetők ezt elutasították, vagy akár el is menekültek, ő azonban úgy érezte, ez kötelessége. Azt remélte, hogy a háború hamarabb véget ér, ezért addig teljes engedelmességet tanácsolt a zsidóságnak. Az Auschwitz jegyzőkönyvet ugyan lefordíttatta és eljuttatta Horthynak és más magyar politikusoknak, de a deportálásra ítélt vidéki zsidók előtt eltitkolta. Döntéseiért a háború után felmerült, hogy felelősségre vonják, de végül nem emeltek vádat ellene.

A beszélgetés 1944 márciusában zajlik Sternék lakásán. Zsidó vezetők a náci ajánlatról beszélgetnek: részt vegyenek-e a Zsidó Tanácsban. Felelősség a hittársakért vagy együttműködés? Mit lehet elérni és mit nem? Mivel jár az elutasítás?

Szerepek

Stern Samu: Eleve vezető szerephez szokott, de erős a felelősségtudata is. Reméli, hogy több információhoz juthat és hasznosíthatja még meglevőnek hitt gazdasági és politikai kapcsolatait.

Komoly Ottó, a magyar cionisták vezetője: Elutasítja az együttműködés látszatát is, nem bízik a magyar politikusokban sem.

Reisz Leopoldina, Stern felesége: Félti a családját, azt szeretné, ha férje inkább a meneküléseket szervezné meg.

Más zsidó vezetők: Hallgatják a beszélgetést, esetleg hozzászólnak.

5. csoport: Újra itthon?

Ebben a feladatban egy, a vészkorszakban történt esemény, dilemma szereplőivé váltok. Játsszátok el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy dilemmát, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei, vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Mivel dilemmáról van szó, mindenképp rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között.
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket! Megpróbálhatjátok az öltözékekkel vagy más tárgyakkal is kifejezni a kor hangulatát.
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

Újra itthon?

A megnagyobbodott területű Magyarországon mintegy háromnegyedmillió embert nyilvánítottak zsidónak. Több mint félmillió zsidót meggyilkoltak a holokauszt során. Az áldozatok többsége az 1944. májusban és júniusban Auschwitzba deportált vidéki (azaz nem budapesti) zsidók közül került ki. A munkaképtelenek ítéletet, azaz túl fiatalokat, az időseket és a betegeket azonnal meggyilkolták a gázkamrákban. A munkaképesek gyakran az elviselhetetlen körülményekbe és bánásmódba haltak bele. Aki túlélte és hazatért Magyarországra, általában egyedül maradt, lakásában idegenek éltek, értéktárgyait rég ellopták.

Jákob Lilit (magyarosított nevén Jakab Lenke, 1926–1999) 1944 májusában deportálták Auschwitzba a családjával együtt az akkor Magyarországhoz tartozó Kárpátaljáról. Édesanyját és két fiatalabb öccsét azonnal meggyilkolták, édesapját, őt és három idősebb öccsét munkára fogták, de csak ő élte túl a borzalmakat. Amikor a szovjet hadsereg közeledtével Auschwitzot kiürítették, Lili a Dora-Mittelbau táborba került, itt szabadították fel az amerikaiak. Az elmenekült örök barakkjában ekkor talált egy fotóalbumot, benne többek között a családjáról készült képekkel: ez a világhírű Auschwitz-album. Kárpátaljára visszatérve a szülői házban idegeneket talált, és kiderült, hogy a tágabb családjából sem élte túl senki a holokausztot. Férjhez ment egy gyerekkori ismerőshöz, Max Zelmonovic-hoz, majd vele Csehszlovákiába, onnan pedig az Egyesült Államokba költözött.

A beszélgetés 1945 júliusában zajlik Bilke (Lili szülőfaluja) kocsmájában. Lilit kérdezik, hogy mit tud az elhurcoltakról, és a jövőről beszélnek. Menni vagy maradni? Ha menni, akkor hova, hogyan, miből? Ha maradni, akkor hol és hogyan?

Szerepek

Jákob Lili: Nehezen közli a rossz híreket, és nem is biztos mindenben, nem köti semmi Bilkéhez, de nem akar egyedül lenni.

Max Zelmonovic: Mindig is tetszett neki Lili, ő is elvesztette a családját mialatt munkaszolgálatos volt, de földhözragadtabb és aggodalmaskodóbb.

Keresztény parasztfiú (neve ismeretlen), akinek zsidó feleségét és kisgyerekeit elhurcolták és megölték: Még mindig reménykedik, hogy szerettei túléltek és hazatérnek, hiába hallja Lilitől, mi történt a munkaképtelenekkel, a családja és földje is ideköti.

Más helyi fiatalok: Hallgatják a beszélgetést, esetleg hozzászólnak.

Tanórai utófeldolgozás

1. A feladat a Hősök templomához kapcsolódik.

Oldd meg a feladatokat a forrás és ismereteid segítségével!

„A hitközség vezetőségénél felmerült az a gondolat, hogy visszalépne az elesett Hőseink emlékét megörökítő templom felépítésétől. A Dohány utcai templom telkén csupán a kultúrház és a leánygimnázium új épülete épülne fel. [...] Az anyagi okokra való hivatkozás, hogy a hitközség tönkremenne, egyáltalán nem helytálló, hiszen az előirányzott 1.600.000 pengő most is rendelkezésre áll és ebből az összegből megépíthető teljesen méltó formában a Hősök temploma is. Továbbá éppen az új templom az építendő épületek közül az egyetlen, amely effektív jövedelmet jelent a hitközség számára, viszont a múzeum és könyvtár sürgősségét senki sem érzi. Egy kisebb templom megépítése általános óhajtása a hívőknek, akik szomorúan tapasztalhatták, hogy a nagy zsinagóga télen túlságosan hideg, és főleg a nagy ünnepek alatt volna könnyebb a hívők nagy tömegeinek elhelyezkedése. [...] Vállalja-e a hitközség vezetősége azt a szégyent, hogy midőn a zsidó hősök emlékének megörökítését fennen hirdette az ország nem zsidó közvéleménye előtt is, most kifejezetten anyagi okokból ez elől meghátrál? Szabad-e elesett hőseink dicső emlékét ily módon profán és méltatlan pénzügyi manőverek hálózatába bevonni? – Ezáltal hatásos fegyvert adnánk azok kezébe, akik amúgy is szívesen támadják a zsidóságot. A magyar zsidóság presztízséről van most szó és bízást reméljük, hogy mielőbb megnyugtató választ kap az egész ország zsidó közvéleménye.” (Újságcikk, 1929)

a) Milyen pénzügyi érvet hoz fel a cikk szerzője a templom megépítése mellett? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. Az infláció miatt az erre félretett pénz értéke rohamosan romlik.
2. A templom a későbbiekben bevételt termelne.
3. Az előirányzott összegnél jóval olcsóbban is megépíthető.

b) Milyen kényelmi érvet hoz fel a cikk szerzője a templom megépítése mellett? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. A környéken még nincs a hívek számának megfelelő méretű zsinagóga.
2. A hívők létszámának csökkenése miatta a nagy zsinagógát nehéz megtölteni.
3. A nagy zsinagóga méreteihez nem igazodik a fűtési rendszere.

c) Miért tarthatta különösen fontosnak a zsidóság, hogy megemlékezzék az I. világháborúban elesett zsidó katonák emlékéről? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. Mert a korszakban egyesek kétségbe vonták a zsidók magyar hazafiságát.
2. Mert a zsidótörvények miatt a közös emlékművekről lehagyták őket.
3. Mert a zsidóságot külön nemzetiségként akarták megjeleníteni.

d) Fogalmazd meg röviden saját szavaiddal, milyen antiszemita vádra utal a szöveg aláhúzott része!

.....
.....

2. A feladat a sírkerthez kapcsolódik.

Oldd meg a feladatokat a forrás és ismereteid segítségével!

„Jelentem, hogy a főkapitány Úr rendeletére a volt Ghetto területén levő holttestek eltemetése ügyében napról napra közreműködtem és a temetés a mai nappal befejezést nyert. Naponként 20 rendőr lett vezényelve a munkálatokhoz szükséges emberek kirendeléséhez és ellenőrzésére. Két-két nyomozó működött közre a halottak agnoszkálásánál és a jegyzékek vezetésénél és elkészítésénél. Naponként átlag 100 ember lett foglalkoztatva. A zsidó tanács részéről Trebitsch főtitkár Úr irányította a Dohány utcai zsidó templom kertjében történő temetkezési munkálatokat, amelyeknél naponta átlag 20 temetkezési intézeti alkalmazott segédkezett. Az említett helyen 24 közös sírban összesen 2281 holttest temettetett el: 45 hősi halott lövési sérüléssel (24 nő és 21 férfi), továbbá 1225 nő és 1011 férfi. A halottak nagy része többhetes hullá volt, igen sok teljesen ruhátlanul s így csak részben voltak agnoszkálhatók. Az eltemetésekre vonatkozó jelentések három példányban a VII. ker. előljárósnak küldettek meg, melyek közül a tisztiorvos egy példányt visszajuttatott, temetési engedéllyel ellátva. Ezek a fenti számú ügyirat mellett vannak elhelyezve. A halottak nagy része az idősebb korosztályból való. A halott tömegeket egy orvosi bizottság Ádám professzor Úr vezetésével megtekintette és 20 holttestet a törvényszéki bonctani intézetbe szállított át. A temetkezés időközben két és fél napig szünetelt, mert egy orosz bizottság megtekintette a holttesteket, és azokat lefényképezték és filmre vételezték. A temetési munkálatokat megnehezítette a járművek hiánya, a talaj fagyos volta és az emberek irtózása és húzódozása a temetési munkálatoktól. A temetési jelentések másolati példányát, a sírhelyek összesítő jegyzékét és helyszíni vázrajzát csatolom.” (Rendőrségi jelentés, 1945)

a) Mit jelent a szövegben előforduló „agnoszkál” kifejezés? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. Boncol a halál okának megállapítása érdekében.
2. Zsidó vallási előírások szerint eltemet.
3. Személyazonosságot megállapít.

b) Kiket tekint hősi halottaknak a jelentés írója? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. Azokat, akik Budapest ostroma során estek el.
2. Azokat, akiket gázkamrákban gyilkoltak meg.
3. Minden áldozatot.

c) Mi lehetett valószínűleg a tömeges oka az elhalálozásoknak? Karikázd be a helyes válasz sorszámát!

1. kényszermunka, sérülések
2. kínzások, kivégzések
3. éhezés, gyógyszerhiány, fagyhalál

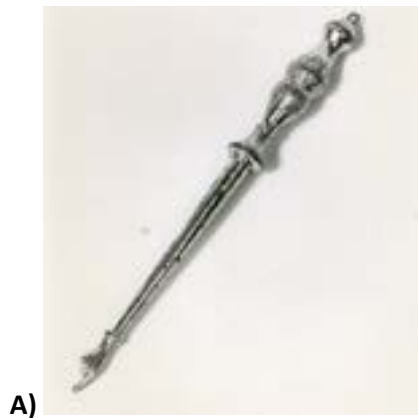
d) Fogalmazd meg röviden saját szavaiddal, miért helyben temették el a halottakat! Többfajta válasz is adható!

.....
.....

3. A feladat a zsidó valláshoz és kultúrához kapcsolódik.

Rendeled a képek betűjelét a megfelelő leíráshoz! Írd a betűjeleket a táblázatba!

Leírás	Kép betűjele
a) Egy kis papírtekercsen egy ima szövegét rejt, amit az ajtófélfára rögzítenek.	
b) A zsidó újév ünnepén használják, Ábrahám és Izsák történetére emlékeztető hangszer.	
c) Az ünnep napjainak számát jelzi, ezért eltért általánosabban ismert társától.	
d) Azért használják, mert a legszentebb szövegekhez nem szabad kézzel hozzáérni.	